

למוד רוחניות התורה

א. חיוב העסק ברוחניות התורה1 ללימוד רוחניות התורה

<5.1> מצדי צדדים מתגלה לפנינו חיוב ההרחבה וקביעות העסק בצד הפנימי שבתורה, ככל עניני הרוח שבה, הכוללת במונח הרחב חכמת ישראל2, שפסגתה הגבוהה היא דעת אלהים באמת על פי עמקי רזי תורה, הצריך בימינו ברור ולבון, הרחבה והסברה, למען יהיה הולך ומונח, הולך ומתפשט בכל שדרות עמנו. התעודה לעשות את כל בנינו למודי ד'3, הננו נדרשים עתה למלאותה. אל ירפו ידנו, אל נא נשלה נפשנו כי על-ידי התחזקות חמירת לבד נעשה ונצליח, בין במונח הקאומי בין במונח הדתי וקיומה של תורה4 והדורות אמתית בפעל.

<5.1> לא, עתה אנו רואים בעינינו, שהדבר צריך שיהיה נמשך מן הפנים אל החוץ ומן הכללים אל הפרטים. רוח ד' הגדול והקדוש, רוח מלא חכמה ותבונה, רוח מלא חיים, צריך שיתמלא כל החלל של אור עמנו. ודוקא על-ידי גדלת הרוח, על-ידי בינה ויתרה וגדולה, ישוב לכל עצמו וחסנו, אפילו לאותו העצם והחסו של רכישת עוז האמונה השלמה והתשובה האמתית לתורה ולמצוות, לכבודם ושמיירתם. ודוקא הדרך הרחוקה הזאת, היא היא הנה הדרך הקרובה באמת.

<5.1> הדרכים הקרובים הנעשים בלא אמוץ של רוח החיים האלהיים הפנימיים, בגדלת אמת ושאיפה גדולה ועשייה, כלם הנם רחוקים באמת, לא יוכלו להחזיק בדרנו, ולא יביאו את הישועה. רוח סועה וסער, שהיא רוח מצויה בדרנו, תפיל את כל הבננים הללו, הנעשים בלא העריגה להשפעה אלהית אדירה וקבועה, הנושאת את נושאייה5 והנותנת חיים וכח אלהי למחזיקים בה.

<5.1> לא עלים בודדים, לא גרגרים של מדע במוסר ובינה פנימית עלינו לאחזו, כי אם כל הבננו, כל עץ החיים, מעומק שרשיו עד רום צמרתו, בצרוף כל שריגיו עליו ויונקותיו. רוח מלא גבול לנו, לגדולות נשאר, לרוח הקדש, לאורה אלהית ולגבורה אדירה ואיומה. נכון מכוון לדור דורים על אדמת ישראל. הגיע הזמן וקרבו הימים. על כן הננו נדחקים מכל עברים ודוקא להיות גדולים ולבקש רמות ונשגבות. הכל חלל, הכל עפר בעפר, הכל השפל עד שאול תחתית. מה שקוראים דת [דומה כן] איננו דת, ומה שקוראים יראת שמים [דומה כן] איננה יראת שמים. כל זמן שאין אנו מתרוממים – בשעה זו שכל כך אנו נקראים לעבודת אלהים עליונה – לאותה המעלה העליונה הבאה ודוקא מתוך קביעותה של חכמת אלהים וכח גדול של רזי תורה, כאלו חלילה אין ברית ואין תורה. הבו אור הצפון. הבו אחים.

ב. תלמוד רוחני ותלמוד מעשי

<5.1> אנו חזבים להשתדל להביא את הדור לידי הכרה ברורה בתכלית הכללית של התורה והמצוות, במהות האמונה וכל התכונות והמדות הנמשכות ממנה. אנו חזבים להביא את עצמנו ואת העולם לידי השקפות מלאות ובריאיות, המכרחות לבוא ביותר בהירות, מצד השפעת אורה של תורה. כל עקרה של הנפילה, שגפול הדור מהאמונה והיהדות המעשית והמדותית, הוא רק מפני שאין לו שום הכרה בתכונותם. וההכרה התכונתית7 מאין תלקח? מי יורה אותה, אם כל מי שיש לו כשרון ועוסק בתורה וראוי להיות בה גדול וחשוב, איננו קובע לו כלל לעקר להיות בעל רוחניות אדירה. כל אחד דואג פן יגרע על-ידי התלמוד הרוחני חק התלמוד המעשי, והתלמוד המעשי הולך גם הוא על ידי כך בלא סדרים8, עד שחוזרת ומתעוררת אצלנו הצעקה הישנה: היתכן שיהיה עסק של פלפולים שאינם נוגעים, קודמים להפרכת החובות העקריות, שהעולם משתת עליהן?9.

ג. שקידה בעומק התורה

<5.1> בזמנים ראשונים לא היה כח המחשבה שגור בעולם ההמוני כלל. היסוד של למודי הדעות והרעיונות היה בא לעורר, לחשב ולעין. על כן היתה הנהירות בעניני סתרי תורה גדולה מאד10, כי התכונות המוסריות הן עומדות לפי הערך של המדרגה השכלית שבאדם, ואותה המשמרת המוסרית הנמצאת אצל האדם ההמוני אין לה מקום אצל אדם נעלה וחסם. ולעמת זה, אותה המדרגה, שעל דה בא האדם להיות איש חכם, היא בעצמה עושה בנפשו משמרות יותר גדולות ואדירות להפעל המוסרי, המעשי והציורי. אבל אם יורם האדם בפעם אחת למעלה שכלית, בדרך מלאכותי, ועוד לא הספיק לקנות לו אותן המשמרות העומדות להגן על המוסר מצד המעלה הגבוהה, יצא מזה הזק, שיפסיד את המשמרת הקטנה של המוסר ההמוני, ועד המעלה הנעלה ממנה לא בא. על כן חזבים הם חכמי כל דור, להיות נזהרים בהפצת חכמתם לפי הערך של אשיות המוסר המתגלה עמה. אבל בימינו, שמכל עברים ממטירים השקפות ומחשבות באין שום זהירות והכל נכנס לרשות ההמון, גם בצורה מכלעת ומדלדלת, עת לעשות לדי היא להרבות באמצעים של העמדת העולם על מכונו של רזי תורה, להרבות ודיעת נשמתה ופנימיותה של תורה, בלב העוסקים בה בקביעות, ברובי גדול, עד שיוכלו להאיר להמון השרוי באפלה, כדי [שיוכלו] להציל גם כן במונח המוסר המעשי. וההמון הזה גדול הוא ורב כח, משום שבתוכו נכללים אפילו אנשים הנחשבים לחכמים גדולים, סופרים ומשפיעים, אבל בכל כשרונם, אינם יודעים כלל את התכן של המאור העליון שבתורה, אינם מכירים את כבודו ואת יקר ערכו, ועל כן הם לקויים בעורו של גאון נסה, שמתחלקת לכמה פנים, אבל כלם מביאים שממון

והריסה בישראל. ואלה האנשים הנם דוקא בעלי כשרון אפילו במובן המוסרי, ובפנימיות נפשם יש להם גם כן רגש אלהי, אבל אי אפשר שישאבו מים טהורים, כל זמן שלא נפתח מעין ישראל, וכל מה שהם לוקחים מכל ענפי הרעיון והמחשבה, לוקחים הם מאמות העולם, ומתוך כך ירוד הוא בעיניהם ערכה של תורה. ואף על פי שישנם שמרניים בלבבם את אורה וזוהרה, מכל מקום אי אפשר להם לדבר בחפש ובהרחבה דברים כאלה, שבהתפשטם יהיו לברכה, כי מקורם דלל והמבוע השכלי שלהם יבש, מצד יחושו למקור ישראל. וזה אי אפשר לתקן כי אם על ידי הוספה רבה של שקידה בכל עומק התורה העיונית, עד שיתרחבו הדברים ויתפשטו הקמטים של המחשבות הגנוזות, וישונו הכל לראות את גדלם ועזם, את ערכם ורוממות מעלתם, ואז אותם בעלי כשרון, שעכשו אנחנו מצטערים הרבה מהצעת פרי רעיונותיהם, יהיו הם בעצמם לנו לברכה, לכבוד ולתפארת.

ד. התביעה לרזי תורה

<5.1> ההכשר הגדול שיש למצינים שבתלמידי חכמים 11 לדרישת אלהים, והעיון הצח שבדירושים הנעלים המרוממים את הנשמה השכלית ומרגשת רגשי קודש של עין החכמה האלהית, הוא תובע את תפקידו, ודוחק הוא את הלב למלא את המחסור הגדול הזה. ומתוך שאין תביעה זו נשלמת בשום עסק אחר, בשום חכמה אחרת, לא בקדוש ולא בחול, כי הנפש לא תמלא כי אם כשמשלימים אותה באותו המזון שהיא עורגת אליו בטבעה, הוא האור האלהי דוקא, על כן היא הולכת קדורנית, נמוגה היא בקרה שחורה ועצבון וממלאה בזעם ומחלת לב עד שהיא מביאה מרד לבב, פחד ורפיון 13. זאת היא הסבה שהרבה מתופשי תורה מצינים לקויים בגופם ובנפשם. וביותר תלמידי חכמים שבארץ ישראל, מפני שהם הנם הראויים ביותר להאורה האלהית שתופיע עליהם, והם נתבעים מעצמם להיות מוארים תמיד מזהר עליון, ותחת השברת הצמאון מנחל העדנים של דעת אלהים וגנזי חקרי אור תורת אמת, הנם ממלאים את תפקידם רק בעיונים של פשטי תורה, שהם ראויים רק אז להיות פועלים את פעלתם לטובה בזמן שיסוד החיים הנתבע בחזקה מהנשמה האלהית יהיה איתן ומתמלא כראוי 14.

<5.1> אבל כל זמן שלא נותנים להנפש הפנימית את מזונה הטבעי לה, היא הולכת ונמוגה, מתדלדלת ומתנונת. על כן כדי להחיש ישועה 15 לאלה היקרים סגלת הסגולה שבבני ציון, הננו צריכים להבקייע את האור, וביד רמה לקבע תלמוד קבוע 16 ומסדר, חק ולא יעבור, מדי יום ביומו, אל התלמוד הרוחני 17, שמתחיל בהתלמוד המוסרי הפשוט 18 והולך על במותי המחקרים האלהיים 19 עד ששגא אל גבול החכמה האלהית שבמקור ישראל – חכמת האמת והקבלה עם כל תכסיסיה 20.

ה. התחדשות הקדושה מהארת פנימיות התורה 21

<5.1> על הכל אנו צריכים לחדש שם חדש. אסור לנו להשתמש בהברות מזשנות, אף על פי שהן מלאות בפנימיותן כל הוד, כל אמוץ וכל אמת, אבל הנה טמאו אותן והחשיכו יפעתן, החלשים והסכלים, קצרי הדעה ומוגי הלב. קץ החזון ביא לנו שיר חדש, ועתה הננו צריכים להיות הולכים ומתקרבים אל אותו הדרך של אפשרות החדוש. כל מה שנוכל לקרא בשם מסמן ומגבל, המוציא אותנו מידי ספק של חשד, של שפלות ושל אבדת ערך הנשמה האנושית, נעשה ונקרא, ומה שלא נוכל לשנות את השם, להבליט את הכונה הפנימית בתארים חיים בימינו, נתן להם זיו והארה מן החדש. משג הדת והאמונה נלקה, נחשף והורד, עד עמקי שאול. ביז רמה ובדגל מנשא אנו צריכים להופיע, לרומם ולשגב את התכון הנשגב והנערך לעד, המזהיר בנשמת הדת והאמונה. ומשג האלהות עצמו, היש לנו כח להודיע כמה השפל על ידי חשכת הדעת, על ידי מניעת הלמוד והעסק באור דעת ואמת. החכמה העליונה מבקשת את תפקידה. האור העליון, מואר מנחה אין סוף, מוצץ בלב פנימה, ובקוע הוא ועולה, למעלה מכל מצר וגבול, למעלה מכל זעם וחשכת קצף ודינים. אור חסד עליון וזהר חכמה ויכלת, מופיעים בקרב כל רוח, זיו אהבה ונחל עדנים הולך ומקיף את כל רוח ונפש. ובחוג התורה והיראה הבנלית, מה אנו מוצאים – חשכה וקדירות, עצבות ורגז, קפיצא וזעם, וכל זה בא לנו מפני שפנינו עורף אל אור תורת חסד ותורת חיים, שרק היא תעמידנו בקרן אורה ותרוממנו להביע באמרים חדשים, מתחדשים לבקרים, את ההרגשות וההכרות האלהיות שלנו, באפן ותכסיס כזה, שיופיעו בעולם את מה שהאורה האלהית צריכה ומכרחה להופיע: אורה וצהלה, עוז ועונה, טהרה ושמחה, קדושה וגבורה.

ו. עוז רוחני

<5.1> החרדות הנמוכה, המלאה פחדים חומריים ורוחניים, צריכה להיות עוברת מן הלב, את מקומה צריך לקחת העוז והאמוץ. אין להתגרא מכל כפירה ורעיון הורס. המאור האלהי מסקל כל יתדות הדרך, "וארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום" 22.

<5.1> חרפה היא בימי התעוררות העוז והגבורה בימינו, להיות תמיד שרוי בפחדנות ומצוקת נפש. חפץ בקשת האמת ותשוות הצדק המברר, דיים הם להעמיד את האדם הדבק באורה העליונה, המשוקה מטל תורה, על בסיס כל כך איתן, כל כך חזק ואמין, עד שלא יירא מכל התמוטטות. ז. האמונה והשלום

<5.1> הראויים להיות מדרכים בחלק המחשבה שבתורה ובחכמת אלהים, שהיא באמת כוללת כל

התורה כלה וכל החכמה כלה, לכל צדדיה, אינם רשאים ואינם יכולים להשתמט מכשרונם זה, ולהשקיע עצמם רק בדברים מעשיים. הפגם שבנפשם נגלה ונראה בכל דרכיהם ממש כמו תלמיד חכם ששנה ופרש, שהוא קשה מכלם 23. והטעם פשוט, מפני שכבר יש לו כשרון נשגב והתעוררות גדולה לדברים נעלים, וכל זמן שהוא עסוק בעץ החיים, והתורה מחיה את נשמתו, הרי יש לו במה להוציא את כשרונו וכח התעוררות נפשו לדברים טובים ויקרים. אבל כשפורש מן התורה, והכח שנמצא במציאות לא שקט, על כן מאפס התעוררות לטובה, הוא פועל להרע, כפי תכונות רעות ומדות רעות שלא יחסרו מעולם בלבו של אדם, כשפורש מאורה של תורה. המשפט הזה הולך הוא גם כן בתורה עצמה, לפי מעלותיה, שמי שהוא מכשר להגיון נשגב ולהסתכלות עמוקה גדושה ורחבה, מכרח הוא להוציא מן הכח אל הפעל מה שיש בהקנתו לפי ערכו דוקא. וכשיהיה נסגר – בין על ידי בחירת עצמו, בין על ידי אחרים, בין מצד סבות מעשיות חיזוניות, בין מצד איזו הכרעת דעות – רק בחלק המעשי לבד, ונרחיב בו וידקדק רק בעניינים של הגבול המקף המעשי, לא ישביר בזה צמאונו הפנימי, ויהיה נשאר אמלל ויבש, ונפשו לא תצא מן הכח אל הפעל כלל, לא רק בצדה העיוני כי אם בכל דבר וכשרון, בכל קדושה ושלמות פנימית.

5.1 <ונפש בלתי משלמת, שהקנתה גדולה, וכח כשרונה עצום, שהיא נסגרת בעל כרחה בתחום שהוא חשוף לפי ערכה, היא זועמת תמיד, והיא כדב שכול עלולה לכל המדות הרעות ולכל המחשבות היותר רעות שבעולם. ואם רבים כאלה מתרבים באמה, ההפסד הוא כפול ומכפל – מניעת התועלת, שנפשות יקרות ונשגבות כאלה, כמה הן יכולות להאיר את העולם, ועוד תוספת היוזק, שמפני שדוקא הם הנס היותר אמללים שבמין האנושי, כי אין הרגשת מכאוב גדול כאותו המכאוב הפנימי של חסרון המלוי לאותו האור שהתביעה לו כבר משרשת היא בעמק הנשמה, על כן הנס נלקים במדת הפעס והשנאה. ואם יוציאו את הצד השפל שבכשרונם בדברים מעשיים, ויהיו בודאי בכל זה היותר חשובים ויותר מכבדים 24 בהקרעתם באמה, תהיה הכרעתם תמיד זועמת וחשוכה, לא ידעו דרך שלום, ולא יוכלו להרבות בעולם אור החסד, האהבה והאחווה, ועם זה, הקדושה והגבורה, כי אם לא ידעו רק להיות קוצפים ומקציפים, מקפידים ועולבים, וחפצים תמיד בהירוס כל סדרי החיים 25, וכאלו הבריות כלן הן להם אויבים ושונאי נפש. מתוך שאנשים כאלה הם בעקשם גדולי כשרון ורבי פעלים, אף על פי שלא יצאו כלל אל הפעל לפי כחם, מכל מקום במה שעבדו ולמדו, עשו ודאי חיל גדול, בהלכות ובפוליס מעשיים, ודאי הנם לנס, ברגש יראה פשוטה ודתיות המונית, הנם מפארים 26, בעמק נשגב והתלהבות אמת, וכשרון המוסר הפנימי הוא גם כן בקרבם עצום וגדול, על כן הם מכריעים הרבה בדעותיהם ורגשותיהם את כללות האמה. אבל עם כל הטוב הבא אפילו מן הצד הנמוך שבכשרונם, כמה הפסד מגיע מהשפעתם, כמה בלבול דעות וחשכת עינים מתגלגלים מזה, וכמה יורדת היא על ידי זה מעלת האחדות והשלום, מעלת הנחת והאהבה בישראל, וכמה עוזרת היא לפרודים והתפלגות, ולקרעים שאינם מתאחים, ומזה לירידה עמוקה, להתרחבות העזיבה של התורה והמצוות, של הכפירה והבגידה, פריקת עולם וזלזול הורים ומורים, וכל התולדות הרעות שנגררות עמם.

5.1 <וכל זה לא אפשר הוא שיתקן, כי אם על ידי מה שנתן בהרחבה מקום לבעלי כשרון אלהי, בעלי רגש קדושה פנימית, ונפשות עורגות אל רוממות מעלות הקדוש, שיוכלו להרחיב את כשרונם על פי מדתם, שילמדו בהרחבה ממקום שלבם חפץ, על פי הדרכה מתונה ומקפדת, של עין צופיה, היודעת את ערכם של אלה העלולים לגדולות, ויודעת עד כמה הם צריכים חפש והרחבה חרותית. באופן זה יגלו ונראו לפנינו פתאום, במשך זמן קצר, קהל קדוש וחשוב של חכמי אמת קדושים וטהורים, ויושבים ומשכללים, מלאים חכמה, ענוה, קדושה ודרך ארץ, שתהיה תפארתם תפארת אמת, ויראתם יראת רוממות וקדושה פנימית, מטלת על הבריות, ובכחם יכריעו את העולם מכף חובה לכף זכות.

ח. גלוי רזים בעת התחיה

5.1 <על ידי הלמוד התדירי הגבוה בכל מקצועותיה של פנימיות התורה ורוחניותה, יבא לנו בנפשנו מעין נובע, להחיות את התחיה הלאומית ההולכת ומתנוצצת, בתחיה אלהית ממשית שהיא ראויה לישראל בארץ ישראל, - אחרי הצרות הרבות הרחוקות והקרובות אשר סבלנו, - לא יוכל עמנו להנחם כלל באותה התחיה היבשה והכמושה הנראית בארץ ישראל במובן הלאומי היבש, באותו המובן שאין אנו מוצאים בה את היתרון האלהי שיש לנו על כל משפחות האדמה, שרק הוא יוכל לעודדנו ולשלם לנו נחומים על כל הרעה אשר מצאתנו. אמנם בפתיחת המעין ממקור מבוועו, בהארת האורה האלהית במדה גדולה עליונה קדושה ונאורה על גבי אותו הכח המתחיל להתעורר לחיים לעניינינו על אדמת ישראל במובן הלאומי החלוני, על ידו נמצא מבט אחר לגמרי על כל הויתיה וערכה של התנועה החדשה הלאומית, שהיא מפליאה אותנו בכל אופן, ומעוררת בקרבנו מחשבות שונות מקולעות בין בטחון ונאוש מר ביחש לדורנו, אותן ההרגשות העמקות, הקדושות והנלהבות, שחשו אבותינו מעולם ביחש לתחית האמה בציון, וכל מה שנגרש בזה מעולם עד הימים האחרונים, מכל טובי בני אדם שבכל עם ולשון, מכל אותם שהיה להם רגש אלהי, והכרה פנימית מרגשת בערכם של ישראל וארץ ישראל, כשהם שבים יחד לחיים. כל אלה הדברים הנעלים, שהעסיקו ומעסיקים לבבות כל כך טהורים, ונשמות כל כך גבוהות, לא יוכלו להיות נדחים ונכבשים בעפר ארץ. הם מכרחים עתה, ביחוד בבא

התחלת הזמן שהוא מסגל ביותר להתגלותם, להראות ביותר זהר, בפנים יותר מאירים ומבוררים, ובמקום רגשות כהים, של קדושה ורוממות עליונה, יגלו לנו עתה בתור דעות ברורות ומסמנות, שאותו הקסם והחן האלהי, שהיה עליהם בהיותם עדין בעמק תהום הנשיה, יגדל מאד ויף שבועתים. ההרגשה האלהית הברורה, והמדע האלהי הטהור, וכל הנלוו אליהם בחיים לכל צדדיהם, העולים הררי אל ונוקבים תהומות רבה, המה דברים שיש לנו בהם קנין עצמי, קנין לאומי, נוסף על היותנו האנושית, שכם אחד מכלל 27 העמים תחת כל השמים. ואותו הרכוש הרוחני הגדול, שדוקא בו ועל ידו יגלה עז רוחנו המיוחד, הננו מרגישים את עצמנו נתבעים להביע ע"י 28 כל צדדי התעוררות התחיה הלאומית, המתחלת בזמנינו לעינינו. על כן עלינו להתגדר במלאכתנו, להאיר את אפל זמננו באוצר האורה האלהית השורה בקרבנו. אמנם צפונה ועלומה היא האורה האלהית בקרבנו. בימים שחשכת הגלות היתה גדולה ומעבה, לא היה אפשר גם לחשב על דבר התרוממות חפשית כזאת לדבר באופן נאור ומלא עוז בדבר המעין האלהי המיוחד הנמצא רק בקרבנו. ההמון לא היה יכול להתרומם מן החוג הנמוך של עשיית המצוות על מנת לקבל פרס, ומי שהחל להיות מתפלסף והוזה חזיונות כלליים, חשב שהמבט האלהי אחד הוא לנו ולכל העמים המתקנים, ולא היה אפשר לאמת הגדולה של הצביון האלהי היחיד 29 שלנו להתחיל להראות, כיון שלא נתבסס מתחלה יסוד מטבע לבקש את הכרת רוחנו המיוחד והסמנת הבדלתו מרוח יתר העמים, שכל אחד מתגדר בקניניו הרוחניים, כל אחד בערכו.

5.1 <עתה החלה התחיה הלאומית במובנה הרוחני להפנות את הלבבות לצד הקלסתר הרוחני המיוחד שלנו, ובזה כבר הננו עומדים על אם הדרך, להכיר את ההבדל האלהי שבו נפלינו מכל העם אשר על פני האדמה, שרק בו גונו הוא סוד קיומנו ובטחון תחיתנו. טוב מאד מה שהשדרות התחנות, שבקלסתר הרוחני שלנו, מתחילות תחלה להגלות. הגלויים הנתפסים בנקל על ידי דגמאות מחיי העמים כלם, והיכולות להתודע לכל חוקר, וכל חפץ להרגיש מה שיש ברוחו פנימה, גם בהיותו במדרגה בינונית בחיי המוסר, הנם עתידים להיות בסיס חזק, להקבנה הברורה של פנימיות הקלסתר האלהי המיוחד שלנו, שלחוש אותו אפילו בקצת מהודו והדרו, צריך להקנה מוסרית כללית גבוהה ואדירה, שאי אפשר שתבוא בנו במובן הלאומי כי אם על ידי התחיה שעל אדמת הקדש.

5.1 <ובכן עלינו לעורר את הרוח. רזי עולם שהיו כבושים וגנוזים, סגורים חותם צר, צריכים להגלות להפתח ולהתבאר, בארח מלא חיים, בצורה מלאה כבוד פנימי והדרת גוי, אשר ד' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. נחלץ חושים, חכמי ישראל היושבים על אדמת ישראל, נבוא בסוד עמנו, ונתחיל להאיר את אפלת חפץ התחיה, מנקודתה האלהית.

5.1 <העבודה הרוחנית הגדולה המטלת עתה בדרךנו על כל חכמי ישראל, וביותר על חכמי ישראל היושבים בארץ ישראל, היא להמשיך את מעין הקדושה האלהית בתוך התחיה הלאומית, ולתן מקום אמוץ ורחבת פעלה לההארה האלהית, על ידי ההרחבה של ההארה הלאומית המיוחדת של כנסת ישראל, שהיא בטבעה הולכת ומתעלה, כוללת וחובקת עולם מלא.

ט. חכמי אמת בעולם

5.1 <כשהאורה באה ממקורה של תורת אמת, הכל מתחדש, כל הישן חוזר לאורה ולחיים. אם שמע בלשון תשמע בחדש 30. כל זמן שחכמי תורה עומדים מחוץ לגבול של הארת הדעה, הנתבעת כל כך בעולם, שתקנה הפנימי הוא הארת הדעה האלהית שרק בידי חכמי תורה היא עלולה להיות מאירה ומשתכללת, כל זמן שהמעמד הוא באפן (מוזר) 31 כזה, (שאין לאמה ממי לשאב את הדרוש ללשד חיה), והמתגדרים בחכמות חוץ עומדים ומתנשאים להעמיד חזון, להיות מדריכי האמה ומישרי שביליה – אז נעשה הכל מעגות, הכל הרוס. לבנות אינם יכולים כי אם תלמידי חכמים. מאוצר החיים, ממקור האורה לישראל ולעולם, לעולם אפשר לשאב חיים. מיסוד הבנין אפשר לקומם ולבנות. אבל כשהעסוקים והעלולים להיות עסוקים בבנין ובנטיעה לחיים ולאורה לישראל, הם משתמטים מקוצר רוח, (מפחדנות, מקטן לב וממך), והם סוברים שדי להם כשיעמדו רק על (אותה העונה הקטנה של) ההלכות המעשיות שבתורה, שהיא צריכה דוקא לקבל אור חיים מיסוד הדעה הכללית וממקורה – אז הכל נמוג (והכל נחשף). אמנם הלך המצב בכל הזמנים בירידה נסתרה, לעולם היה יותר טוב, אם היה מספר יותר גדול מחכמי תורה עסוק בצדה הפנימי, בלבון דעותיה והכרת אורה הגונו, אבל מכל מקום, ההארה הגדולה שהיתה שרויה בכחה החי בימי המצב השלם של ישראל, שעם כל הלקויים היה בה כח חיים חזק ואמץ – הוא המשיך כח לתן עוז עד הדור האחרון, אבל מכל מקום פוחת היה והולך. סעד סעד את הנפילה (האימה) תלמידי חכמים אפילו עוסקי הפשט, וקל וחמר שחידי הסגלה בעלי האורה הפנימית אמצו וחקו את המצב ולא נתנו להתמוטט, והמצב הכללי של העולם בתביעת הדעה לא היה (כל כך מחדש, ולא) כל כך סוער, על כן היה אפשר לעמוד. עתה נתקבצו כל התביעות יחד, כל הנמוקים הבאים – בין מצד הטוב בין מצד הרע, - כלן הן עומדות ודוחקות אותנו שגשוב בחזקה להעמיד חכמי אמת בעולם, מאירים באבוקה האלהית, ברום עזה ותפארת גדלתה, ועתה אי אפשר עוד שלא נקיץ לקול הקריאה, וההתעוררות לחיים חדשים מטלה של תורה, מחיבת להיות מתחלת דוקא בארץ חיים, כי לא רק בשביל החזקת המצב של היחידים, לא רק בשביל הדאגה להמצב הרוחני

של האישים, אנו נזקקים עתה להתחזק ולהרים את נס תורת אמת, כמו שהיה מרגל ופשוט מימים ימימה, כי אם מפני הארת אור ישראל בכלל, מפני רוממות דגל האמה, מפני השבת רוח של כנסת ישראל בכללה, המתעלפת בצמא לדבר ד'. וההשבה הזאת צריכה להיות דוקא בארץ ישראל. אור חיי נשמות יחינו, תקנות עולמים תאמצנו. ורוח אלהים חיים אשר בארץ, אשר ממנה יצאה ותצא האורה הישראלית, לנו ולעולם, תשוב לחול עלינו ברוחה האדיר ובכחה הגדול כימי עולם, דורות עולמים.

י. הארת שממת הנשמה

<5.1> מעמד האמונה מלא תהו ובהו וחשך, כי לא עבדו שדמותיה רבות בשנים. ביחוד הפלאו מכותיה בדורות האחרונים, אשר מפני הטירודים והגליות, הצרות וההעקות של כנסת ישראל, נתפנוץ הלב ומורא פנימי עלה בקרבו מפני חפשה של המחשבה. על כן ברחו המחנות כלם אל העבודה הבלתי מסכנת, אבל גם בלתי מועילה הרבה בהיותה מסלקת מנשמתה. כל חכמי ישראל פנו רק אל הדיוק המעשי, והשכל בגדלו ורוממותו, לא מצא מפל רועי האמה ענין אחר כי אם פסקים או שעשוע של דרשות ופולפולים, והנשמה בגבהה העליון יושבת היא ושמה 32.

<5.1> כשל פח הסבל 33, ואין זכלת לעצר עוד. הנשמה מכרחת להתפרץ – אל המרחב 34. כשתתפרץ בלא סדרים, בלא מנהל ומחזיק בגדיה, תפנה עורף אל כל עבודותיה הצרות. זאת היא ההתפרצות החולנית של סלוק משקל החיים.

<5.1> "כרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים, ובחיקו ישא, עלות ינהל" 35. שערים נפתח לבא בהם במרחבים, בסדרים, בהשקט ובבטחה. העבודה המגבלת תכבד לפי גדל ערכה, אבל על גבה תעטר העבודה הרחבה, שנשמת אלהים חיים מתרחבת על ידה.

יא. עלוי כבוד שמים

<5.1> איך אפשר שיהיה עומד כבוד הדת, התורה והעבודה במעמדו, כל זמן שאין אנו חסים על כבוד שמים, כל זמן שאין אנו משתדלים בענין הכרת האלהות שתעלה בקרבנו ותצא מכלל רגש דמיוני קל ורפוי, עד לידי דעה אדירה חיה וקבועה, שתתקרב למדרגתה העליונה, לצורת האמת שבה, וממילא תרומם את כל התלוי בה, שהיא כל התורה וכל המצוות כלה, המעשיות והמחשבות, שכלן תלויות בהכרת האלהות החתומה בכנסת ישראל וממנה אל הכל.

יב. חיים ממעמקים 36

<5.1> הכרח הוא כדי לשוב לבצרון של האמונה, שתשוב ותחיה בתוך כל נשמה, להיות עסוק בארחות השכל היותר גנוז, שבו עולים למעלה מכל הגדרה, ועל ידי זה מתמלאה היא הנשמה חיים מלאים בדעת וכשרון, ועל ידי מעמיקים כאלה מתמלא העולם אורה וטל של תחיה, מעורר נרדמים ומחיה מתים 37.

יג. תכלית הכל

<5.1> הה, כמה גדולה היא הצרה, שהדברים הגדולים נתישנו אצלנו, עד אשר לא נאבה לפנות להם. חושבים אנו כאלו כבר מלאנו את תפקידם, מפני שנאמר מפי גדולים מאות שנים לפני זה. שמענו מפי קדמונים, שתכלית הכל היא השגת השם יתברך, לפי פח האדם. שמענו, והאומרים גדולים הם באמת וגדולים הם לנו. אבל מה אנו עושים? וכי צעדנו לבוא למדה זו? וכי מחפשים אנו עצות איך לבוא להשגת השם יתברך לפי היכלת שיש לנו? האם עוסקים אנו בחיוב הנמרץ, לפי זה, להגדיל את זאת היכלת? לא נוכל לחשות ולא נחשה, שמים וארץ נרעיש, וחכמת האמונה מכרחת היא לשוב ולהיות נלמדת בישראל, בהרחבה ובקביעות, בשמחה ובטהרה, כימי עולם וכשנים קדמוניות.

יד. סדר למוד חדש

<5.1> סדר למוד חדש מכרח הוא להיות נבנה. העולם הרוחני שלנו מתחדש הוא גם הוא, יחד עם כל העולם, ודוקא מפני שהוא מתחדש, העולם כלו מתחדש, אלא שהעין הגסה אינה מכרת כי אם את המוחש, את הפעולות המרעישות שבשוק, ואת העשוי במשכיות לבב ובחדרי הנשמה זה הולך ומתגלה לאט לאט על ידי שימת לב והתעוררות רוחנית קדושה ועליונה. אין אנו יכולים עוד לצמצם את עצמנו רק בהלכות קצובות, פח הסבל כשל, הננו עורגים למרחבים, מרחבי זה, ושיא רוממות אורות עולמים. הננו מכרחים להרחיב את עולמנו כדי שנוכל לשאף ברוחה רוח חיים. אל הנסתר והנעלם עינינו עורגות, אל הכמוס בחביון עוז הנשמה נפשנו צמאה, רעיונות כלליים ודעות מקיפות חללים גדולים, נשאים ונצומים, הננו חפצים. צמאון נמרץ לאור האלהי בוער בקרבנו. לא נוכל לכבות את האש הגדולה הזאת כי אם במעין מלא מים חיים של חכמה עליונה ודעת קדושים. העירוי, הקיצו, שמעו לקול הנשמה המאיצה בנו להתעורר ולחיות. הננו נלאים (ונדוים מיבושת) 38 העסק רק בפרטים ובפרטי פרטים, מאין דרך להרחבה של סקירות כלליות המשיבות את הנפש. סבורים אתם, שאם תפנו מחשבותיכם לדברים נעלים ונשגבים, לרעיונות צחים ואלהיים, יבטלו מכם הבקיאיות והחריפות המעשיות, אבל זוהי טעות גדולה ובולטת. אמת הדבר, שההשתקעות הדמיונית בהנהגה, (ביראה של שטות) 39 ובכל מאפלי הדמיון הרעים, הבאים מבלי דעה והשכל, (בתור צרות צרורות וסגים טבעיים) שבתוך האוצר של יראת שמים, טרם שהלב מתברר ומתגבר על הנטיות הילדותיות (והאפלות) שבקרבנו, הנם ודאי (מטמטמים את הנשמה), מחשיכים את זהר החריפות, ומשפחים את הבקיאיות

הנמרצה (מתוך שעמום ושלמות נדום). אבל לא זה אֶנחנו דורשים, לא סגנון של הנה (של יראת כסילים) אנו נתבעים, כי אם חכמה בינה ודעת, למוד ערוף, מסדר ומתקן מדי יום ביומו, ברוח עז, בלב טהור ובמטרה מבררת. וזה הלמוד, מתוך שהוא שונה אל התביעות הנפשיות הפנימיות שלנו, ואל תוכן החיים החדשים שאנו צריכים להזרים לתוך תוכה של פנסת ישראל בהנה, ואל הנשמה האנושית של העולם כולו, הנה הוא מחזק את כל הלחות, מטהר את המדות ומזכך את הדעות, מקדש את המעשים ומרומם את כל תהלוכות החיים, ובזה הוא מרחיב את כח הזכרון ואת ברק החריפות האמתית, עד שמכל כולל וכלל נובעים לעת הצורך, כמים מפכים וזורמים, המון פרטי פרטים בשכל טוב. מונב שלא נניח יד מכל הסדרים הישנים – גמרא ופוסקים הנם הווים ויהיו מקור נאמן לחיינו הרוחניים, אבל הם יצטרפו אל האורה הגדולה של המעין הגדול של חכמת האור האלהי שיהיה שופע בקרבנו תמיד. (ותחת העסק החשוף) של חטוט הפרטים והצטרפות ההתעוררות הפחותה של התגדרות ושללא לשמה בצורה שפלה העלוה להיות נמסכת עמם, תרומם רוחנו לסקירה גדולה ולברור וחיבור דין, הבא מתוך התרחבות מעין נובע ונהר שאינו פוסק, וארח הפלפול ההלכותי עצמו יחדש ברב נעם, באור מתוק ושלמות השקט, וכל יתר זרמי החיים הטובים, וכל המון ההשקפות הטובות והחיות, הדורשים לתחית האמה, יהיו מתגבלים בקרבנו בארח חיים נפלא ואדיר, עד שנוכל להראות גלוי לעין כל, כי הננו בוני עולם, "אל תקרי בניה אלא בניה" 40, "וקרא לך גדר פרוץ משובב נתיבות לשבת" 41.

טו. מעמקים ולומדי תורה

5.1 <לקויים אֶנחנו הרבה, על ידי מה שאין לרב שומרי תורה ועוסקי תלמודה, הרחבה עיונית ושכלית בהשקפה גבוהה, היכולה לחבק הרים גדולים של רעיון והסתכלות. ולעמית זה, יש בעלי הסתכלות רחבה, שאינם כלל יודעים ומרגלים בעמקה של תורה ובהרגל פנימי בשמירתה 42. על כן, חסרים אלה ואלה את אחד היסודות המחיים ומעמידים את היחידים על בסיס כללי קבוע, ואי אפשר הדבר לבוא לידי תקון, כי אם על ידי שנגדל את העסק העיוני בחלק הרעיוני שבתורה כל כך, עד שיהיה הדבר מקרע ומפרסם, שגדולי הרעיון שבישראל, יהיו דוקא חסידי ישראל וגדולי גאוניהם, ואז ידפכו הרעיונות עצמם ופתח ישועה יפתח, באופן שנהיה מכשרים וראויים לאור השלום והברכה, העתידה לבוא על ידי אליהו זכור לטוב, העתיד לעשות שלום בעולם 43.>

טז. שלום הדעות ואהבת הבריות

5.1 <על גדולי התורה החובה גדולה מאד בדרךנו לעסק בחלק המדעי שבתורה, החלק של יסודי התורה ועקריה, לברר את הדעות בענייני האמונות ויתר חובות הלב, למען לא תהיה ידיעתם בדברים הנוגעים להיגיון לב האדם מישראל ידיעה קטועה ושטחית. על ידי זה יתרבה השלום בישראל, כי בהיות גדולי הדור מתעסקים בנד כשרונם הטוב עליהם בשרשי האמונות, אז יתבררו דברים רבים ולבם יהיה מישב בדעת, ולא נצטרף לברח מכל מחקר והגיון. גם על ידי מעוט הידיעה בשרשי האמונה נעשה גדול מאד פרוד הדעות ושנאת אחים, כי טבע כל שומר תורה, בהיותו בלתי יודע לאשורו את יסודי ההלכה, אז הוא מחמיר יותר מדאי, והדרך הממצע האהוב והרצוי שהוא דרך ד', לא יוכל לבוא כי אם על ידי ידיעה רחבה ועמקה, שעל ידה יודע איך לפלס נתיב במה להקל ובמה להחמיר.>

5.1 <והנה כמקרה המעשים כן מקרה הדעות. מי שלא השלים עצמו בידיעה עמוקה ורחבה בדעות התורה על פי שרשן ומקורן בשום שכל ובקיאות הגונה, הרי הוא בענין הדעות כהדיוט, ועל ידי תמימות דרכו ומשכהו הרצון תמיד להחמיר ולעשות כל דעה מרגלת אצלו, שעל פי השקפה השטחית היא ישרה וקדושה, לעקר מעקרי תורה, ומי שיאמר שלא כדעתו לחשבהו לכופר בתורה, ומזה תתפשט המשטמה בין אחים על דברים שאינם כדאי לבוא עבורם למדה זו.>

5.1 <החמרות שבדעות, הבאות מחסרון למוד ועיון בחלק היסודי שבתורה, מביאות לא לבד לשנאת חנם והריסות השלום, כי אם גם לידי כפירה ופריקת על לרבים. כי הנה בדעות המרגלות, עלינו להבין כי מבלעדי עזרת עיון וחיבור דין, אי אפשר לברר כל הפרטים לדעת איזו דעה היא עקרית ויסוד באמונה ואיזו איננה עקרית. והנה דבר ברור הוא, כי הדעות שהן יסוד התורה, כל זמן שיוסיף העולם שכלול, והמדעים יתרחבו, כן יוסיפו ברור. בטוחים אֶנחנו כי רוח ד' אשר עלינו לא תמוש עד עולם, ונצחון האמת בטוח הוא מכל צד. אמנם רבות הנה הדעות המרגלות, שאין לנו עליהן ערבה נאמנה, והרבה מהן מתבררות ברבות הימים שאינן כפי אותו הצביון שהרגלנו לצירו. והנה הצעירים המבקרים את בתי הספר, שראו אור החכמות לפי מצב הזמן, הם גביטו בצדק בשאט נפש על מי שרוצה להתעקש ולומר שרק הדעות הישנות כלן אמיתיות הן בשעה שהאמת בולטת שהיו במשגה נחשבות לאמתיות. אמנם אלו הצעירים אינם לקחה, כי כל הדעות המרגלות כאחת תחשבה ליסודות באמונה, על כן הם בועטים בכלל האמונה ויוצאים מן הכלל. בעלי הישר שבהם יונקים רק את הכח המוסרי הכללי, ובכל זאת אינם בנים לעמנו, והגורעים, כיון שנהרס יסוד האמונה, נהרס אצלם יסוד המוסר לגמרי והנם חרפת האדם. וכל זה בא רק מפני חסרון הידיעה להבחין בין דבר יסודי לדבר טפל. אבל אם יאבנו גדולי תורה לעסק בהלכות דעות אז תחזקנה ידיהם, ידעו מה ד' אלהינו דורש מאתנו ומה הנה הדעות שהם יסודי התורה ועקרי המוסר הישראלי ומה הנה הדעות שאין בהן מטבע קבועה ונתנות להפתח לפי רוח כל שופט, וגדישת הסאה בענייני אמונה לחשב הכל לעקרים מביאה

למחיקת סאה בעקרים שהם עקרים באמת, אבל במה איפוא יתבארו הדברים הללו לאשורם באפו שלא יזיקו למצב המוסרי של האמה ועוד יוסיפו לו עצמה, - רק על ידי מה שגדולי תורה ויראי ד' האמונים על ברכי תורה ובעבודה ביראת ד', המה ישימו לבם להשכיל בעקרי תורה, להרחיב דעתם בענין הדעות והגיוני הלב. אז יתבררו גם ההלכות הללו לטובת עמנו והרמת קרן תורתנו הקדושה.

<5.1>

יז. בסוים העולם

<5.1> שהעולם בכללו הולך הוא ומתבסס – זהו אחד מסודי 44 התרבות והתרוממות הרוח של האדם. ועל זה היסוד נבנית ההתחייבות המסמנת של הרחבת דעת רזי תורה. ההבדל שבין דרכי הלמוד של הראשונים, שהיו כל כך בקצור וברמזים [...] והדברים הולכים ומתבררים, יוצאים מחוג ההרגשה הפנימית ובאים לידי שיטה מדעית, המתרחבת והולכת בדעה וישרה ומתקוממת ובשפה ברורה. אין לנו לפחד כלל מאיזו נסיגות, שהננו רואים פה ושם, במהלך האנושיות בכלל וברוח האמה הישראלית בפרט. אלה הן רק ירידות של צרף עליה, גמר השלכת פסלת, שחלקים מן האכל נגרים עמה. אבל מיד כשיינקה העולם מזהמתו, ושובו כל החלקים הבריאים והטובים לשוב ולהופיע. הסכנה היותר מרה כבר עברה, היסוד האלהי והתכונות הטובות, שהוא צריך להטביע בלב האדם, ובלב האמה הישראלית בפרט, עומד הוא חזק ואמץ. גם אם יתעו רבים בדרכי נבוכה שונים, בענינים רוחניים הנראים כגבוהים ורמים מן הקצה אל הקצה, לא יאבדו עוד את דרך החיים והטוב. וכיון שהעולם עומד על הבסיס היסודי, לא יעזוב עוד את דרכו, הוא ילך הלוך ואור, חפץ האהר של האור העליון יאיר הליכותיו.

יח. הסברת הרעיונות המפשטים

<5.1> לרעיונות מפשטים מוכנים הרבה מבינינו. אמנם לבסס את הרעיונות על הבסיס המעשי, היא עבודת חכמים, הצריכה לנו עכשו מאד. את הפרי העליון, המתגלה על ידי פנסת ישראל, נוכל בנקל להסביר ולמצא גם חברים מקשיבים, ונוכל למצא הקשבה גם מבעלי תשובה, מאנשים חכמים שהלכו בדרך רחוקה, ועתה לבס אל עמם. אבל איך נוטעים את הגן בפעל? איך מזבלים מעדרים ומקשקשים 45 אותם? לזה צריך הארת חכמה של חכמה עליונה. והחכמה העליונה כשהיא מאירה פה, היא משיבה את כל הרעיונות האוירים לכלל פעל ומעשה, ו"כל בעלי אמוניות עומדים על דה על הקרקע" 46, והיא מראה דרך כבושה לכל אותם שפראו גדרות מעשיות בפעל, וצוירים נדרשים למעשה, ברעיון איך להשיב את אבדותיהם ולהכניס לפנים מן הקלעים במחנה ישראל בפעל ובמעשה, בדעת ובתמימות. ועם זה, לא יחסר, כי אם יתוסף להם כח פנימי והרחבת דעת, התעוררות של עבודה מעשית ועיונית, וחפץ של חיים כלליים מבססים יפה, ההולכים ומתגברים לפי תגברת גדל הדעה והרחבתה.

יט. מוחין דקטנות ודגדלות

<5.1> כל החרבן המוסרי שבא לעולם, כל פריקות העל של התורה והמצוות המעשיות, הכל בא מצד שהרגש והמחשבה תובעים את תפקידם. הם דורשים חדוש עולם. זה החדוש צריך הוא ומכרח הוא להיות בשכל וברעיון, וסדרי החיים ממילא יקבלו על ידו צורה חדשה מפארת יותר. המדות הטובות ותהלוכות שמירת התורה יקבלו טעם פנימי רוחני נמתק ומכבד בכבוד נעלה. והדרישה של זה הטעם המבחר והענג, כבר מוכנת היא בלבבות, ומתוד ש"אין דורש ומבקש למלא את הדרישה הגדולה הזאת, על ידי הרחבת הדעה וההארה של המאור הפנימי של חכמת ישראל, של נשמת התורה, על כן הרוח מתקצר ואינו יודע מה. הכל אינו ישר בעיניו, כל מנהג ומחויב אינו מוצא חן מפני שהוא מבקש עולם אחר מתחדש, סבור הוא שימצאנו בשבירת כל ישן. והוא טעות. הוא ימצאנו רק בהארת החדש, בפתיחת המעין של הארת גנזי תורה ונשמת יסוד האמונה ודעת אלהים.

<5.1> אלהים דקטנות הולך הוא ונדחה מפני אור המוחין הממשמש ובא, ההולך ומאיר להאיר באור הכרה עליונה, אלהים דגדלות. וכיון שהגיעה השעה, כיון שהלבבות מכשרות הן לגדולות, תוכל להתרשלות רק לעכב את האור הגדול שלא יוכל כל כך מהר להופיע. רפיון ידים מן התורה יוכל רק לאחר את אור הגאולה. אבל הקטנות הנדרשת להדחות, היא נדחית אפילו רק מפני ההכשר של התנוצצות האורה הגדולה, אפילו בהיותה רק עומדת כמוסה בכח וברעיון צפון, הצריך שכלול ופתוח. ומה נורא הוא המצב באותו הפרק, שמוחין דקטנות הולכים הם ונדחין, ומוחין דגדלות שאינם באים להאיר כי אם על ידי מה שגאיר אותם בדעה והשכל בלמוד ופתוח הגון ואמץ, אינם באים. כמה חשוב ואפל הוא המצב 47, וכמה מעקלת היא ההדרכה של אותם שרואים בעיניהם שהאורה הגדולה דורשת את תפקידה כל כך בחזקה, והם עדין עומדים ומעכבים את כל המצב הקטנוני בכל שפלותו ופועוטו, ואינם שמים על לב לפתוח שער למלך הכבוד שגבוא ונאיר בכבודו, אחרי אשר הוא עומד אחר כתלנו, משגיח מן החלונות מציץ מן החרקים.

כ. תוצאותיו של מעוט העסק בפנימיות התורה 48

א

<5.1> מעוט הלמוד במהותה של היראה האמתית גרם רעות נוראות במצב העולם בכלל ובמצבם של

ישָׁרָאֵל בְּפֶרֶט. יְסוּד קִיּוּמָה שֶׁל כָּל חֲבֵרָה צְרִיכָה לְרוּחַ עוֹז וּגְבוּרָה בְּהִכָּרְח. וּבְאֵמֶת גַּם כָּל יַחֲדָי אֵינּוּ יָכוּל לְהַחְזִיק מֵעַמֵּד, כִּי אִם לְפִי רוּחַ הָאֱמֶץ אֲשֶׁר בְּלִבָּבוּ לֵהוּיּוֹת לְאִישׁ, וּמֵעוֹלָם הָיָה גְבוּר חֵיל לְשֹׁבֵחַ גְּדוֹל. וְהִנֵּה תִכְנֶה הַפְּנִימִי שֶׁל יְרֵאת אֱלֹהִים, כִּשְׁהִיא נִלְמָדֶת יָפָה וּמִתְבָּרֶרֶת, הִיא לֹא דִי שְׁאִינָה מִמְעֻטָּת אֶת הָעוֹז וְאֶת גְּבוּרַת הָרוּחַ, כִּי אִם הִיא מוֹסִיפָה עֲלֵיהֶם, הִיא מֵאֲמֶצֶת אֶת הַלֵּב בְּטִהְרָתָהּ, וְהִיא מִמְלֵאָתוֹ גְּבוּרָה, בְּיַחְדוּד מִפְּנֵי שְׁאוֹתוֹ הַכֹּחַ הַמְרוּפָף אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא יְסוּד הִירָאָה וְהַפְּחָדְנוּת, הוּא נַעֲשֶׂה עוֹמֵד עַל הַמְּקוֹם הַרְּאוּי לוֹ, שֶׁהוּא יְרֵאת אֱלֹהִים וּפְחָדוֹ, שֶׁבְכַח הַמוֹשֵׁף הָאֲדִיר שֶׁלוֹ הוּא נוֹטֵל מִן הַנֶּפֶשׁ אֶת כָּל מֶרֶץ לֵב, וְאֵת כָּל יְרֵאָה וּפְחָד זֹולָתוֹ.

5.1 < כָּל זֶה בָּא רַק כְּשֶׁהִתְכוּנָה שֶׁל יְרֵאת שְׂמִים הִיא נַעֲבֶדֶת וְנִלְמָדֶת, כִּשְׁהִיא נִטְבַּעַת עַל בְּסִיסָה הַטְּבָעִי לָהּ, וּכְשֶׁהִיא עוֹלָה תִמְיֵד עִם כָּל טִהְרָתָהּ וְעוֹז רוּחָהּ לְמַעְלָה לְמַעְלָה. אֲבָל אִם עַל יְדֵי עֲזִיבַת הַדְּרִישָׁה וְהִתְכוּנָה 49, נַעֲזֶבֶת הִירָאָה הַנִּשְׁגָּבָה הַזֹּאת, הַכּוֹלֶלֶת אֶת כָּל אֲשֶׁר הָאָדָם בֹּכְחָהּ וּבִתְרוּצְאוֹתֶיהָ, אֵל הַדְּמִיוֹן הַגָּס לְהִנְהִיגָהּ, אֲזִי תִהְיֶה תִכְוִנָתָהּ מִמֶּשׁ הַהַפּוּף מִמָּה שֶׁהִיא, הוֹדָה יִהְיֶה עֲלֶיהָ לְמִשְׁחִית וְלֹא תִעָצֵר כֹּחַ לֵהוּיּוֹת לְאָדָם לְמַבְטָח עוֹז וְלְרוּחַ גְּבוּרָה. הִיא לֹא תִמְשִׁיף מִן הָאָדָם אֶת הִירָאוֹת הַשְּׁפִלוֹת וְהַתְּחַתִּיּוֹת, הַמְּמַסְמָסוֹת אֶת רוּחוֹ וְעוֹז גְּבוּרַת נִשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הִיא מִלְפָּנֶת אוֹתוֹ אֲזִי בְרוּחַ עוֹעִים, בְּרוּחַ פְּחָד וְזוּעָה, עַד שֶׁפְּחָד אֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַע בְּלִבָּבוּ כָּלֵל, כִּי אִם יִפְחָד כָּל הַיּוֹם רַק מִחֲמַת הַמִּצִּיק, וּמִדְּמִיוֹנוֹת כּוֹזְבִים, אֲשֶׁר בְּלִבָּבוּ יִחְשָׁב שֶׁכָּל אֵלֶּה יְרֵאת אֱלֹהִים הֵנָּם. וּמָה יִהְיֶה אַחֲרָי כָּל זֶה? הַחֲבֵרָה, הַחֲשָׁה בְּקִרְבָּה כְּמָה עוֹז וּגְבוּרָה צְרִיכִים לָהּ לְהַחְזִיק אֶת מֵעַמְדָּהּ, כְּמָה חֲרוּף נֶפֶשׁ הִיא צְרִיכָה לְמַלְחָמָתָהּ בַּחַיִּים, הִיא תִמְצָא אֶת הִירָאָה הַזֹּאת, שֶׁיִּכְנֹוּהָ רַבִּים בְּשֵׁם יְרֵאת אֱלֹהִים, שֶׁהִיא הַמְּחַלָּה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה מִכָּל מַחְלוֹת הַחֲבֵרָתִיּוֹת, עַל כֵּן תִּקְוֶה בְּמֶרֶץ לְהַפְטֵר מִמֶּנָּה.

5.1 < הַחֲבֵרָה בְּכִלְלָהּ אֵינָה יְכוֹלָה לְהַעֲמִיק חֶקֶר, הִיא רוֹאָה רַק מַה שֶׁלִּפְנֵיהָ, וְכִיּוֹן שֶׁהִיא רוֹאָה שֶׁהִירָאָה הַזֹּאת, שְׁאוֹמְרִים עֲלֶיהָ שֶׁהִיא יְרֵאת אֱלֹהִים, מִסְּבָבֶת לְאָדָם תִּכְוִנָה כְּזֹאת, שֶׁהִיא נִגְדָה כָּל הָאֱמֶץ שֶׁל הַחַיִּים וְהַחֲזִקָה מִלְחָמָתָם, הִיא מוֹצֵאת אוֹן בְּקִרְבָּה לְקוֹם לְשִׁטּוֹן נִגְדָה. לֹא יִפְחִידוּהָ כָּל בְּלָהוֹת שְׁאוֹל וְכָל דְּמִיוֹנֵי מִצּוֹקוֹת, גַּם לֹא כָּל דְּבָרֵי אֵמֶת שֶׁל צָרָה וְגִוּוֹן, שֶׁיּוֹכְלוּ לְבֹא עֲלֶיהָ בְּעֵקֶב הַסִּירָה מִלְפָּנֶיהָ אֶת אֲשֶׁר תִּמְצָא לְשִׁטּוֹן לָהּ בְּאֶרֶץ חַיִּיהָ. הַחֲבֵרָה אֵינָה יוֹדַעַת לְהִתְרַא מִפְּנֵי הַסִּכָּנָה, רַק לְרוּץ אֶת אַרְחוֹת הַחַיִּים. וְעַל כֵּן הִיא מְכַלָּה אֶת חֲמַתָּהּ בְּאוֹתָהּ הִירָאָה, שֶׁהִיא סוֹבֶרֶת שֶׁהִיא יְרֵאת אֱלֹהִים, וּבְכָל מְכַשִּׁירָהּ, וּכְדָב שְׁכוֹל הִיא עוֹשֶׂה שְׁמוֹת בְּכָל אֲשֶׁר יָדָה מִשְׁגָּת. אֵלֶּה הֵנָּם תּוֹצְאוֹתֶיהֶם שֶׁל הַחַיִּים הַרְּבוּלוּצִיּוֹנִים, כִּשְׁהֶם מִתְקַבְּצִים בְּמַעַמְד שֶׁל מוֹעֵקָה גְּדוֹלָה שְׁנִים וּתְקוּפוֹת רַבּוֹת, וְאַחַר כֵּן הֵם פּוֹרְצִים דְּרָכִים בְּזַעַף.

5.1 < וּבְמָה אֵיפּוֹא נִרְפָּא אֶת הַחֲבֵרָה מִמִּשְׁבֹּתָהּ, לְטוֹבָתָהּ הַחֲמֵרִית וְהַרוּחָנִית, לְאֲשֶׁרָה לַחַיִּי שֶׁעָה וּלְחַיִּי עוֹלָם, לְהַשְׁלֵמַת הַחַיִּים הַמַּעֲשִׂיִים, הַשְּׁכָלִיִים וְהַמוֹסְרִיִים, שֶׁהֶם מְבִיאִים אֲשֶׁר וּבְרָכָה אֵל הַגּוֹפּוֹת וְאֵל הַנִּשְׁמוֹת, אֵל הַיְּחִידִים וְאֵל הַכְּלָלִים? בְּמָה (שֶׁנִּסְלַק מֵעַל הַתְּכוּנָה שֶׁל יְרֵאת אֱלֹהִים, אֶת אוֹתָהּ הַקְּלָפָה שֶׁעַל יָדָה נַעֲשִׂים מַחְזִיקָה רְפוּיָי כֹּחַ וְכוּשְׁלִים) 50, שְׁנֵאִיר עֲלֶיהָ – הַתְּכוּנָה שֶׁל יְרֵאת אֱלֹהִים – אֶת אֲבוֹקַת הַדַּעַת שֶׁל הַכְּרָתָה הַמְּלָאָה, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת הַבִּינָה הַמְּבַחֶנֶת וְהַיּוֹדַעַת לְהַבְדִּיל בֵּין הַתְּכוּנָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל יְרֵאת אֱלֹהִים אֵל הַתְּכוּנּוֹת הַשְּׁפִלוֹת שֶׁל כָּל מֶרֶץ וּפְחָד, לְלַמּוֹד קַל וּמוֹבָן, וְאֲזִי לְשׁוֹב אֵל יְרֵאת אֱלֹהִים אוֹרָה וְזִהְרָה, וְיִגְלוּ וְיִרְאוּ הַמְּאֹרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהִיא מְאִירָה בְּעוֹלָם, בְּהוֹנָתָהּ. אֲזִי הַחֲבֵרָה כְּלָה תִכְרִי אֶת הָאֲשֶׁר הַגְּדוֹל הַשְּׁמוֹר לָהּ בְּאוֹצָרָהּ, וּבְאוֹתוֹ הַכֹּחַ הָאֲדִיר שֶׁפָּנְתָה לָהּ עוֹרָף, תִּשׁוּב וְתִדְבֵק בָּהּ, וְתִשָּׂאב מִמֶּנָּה יְשׁוּעַת עוֹלָמִים וְחַיִּי עוֹז אֲדִירִים. "אֲזִי יָרַד שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם, ד' יָרַד לִי בַּגְּבוּרִים" 51.

5.1 < כְּדִי לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹלָם לְלַמּוֹד זֶה, צְרִיכִים תִּלְמִידֵי חֲכָמִים לְקַבֵּעַ אֶת עַצְמָם יָמִים וְשָׁנִים עַל כָּל הַמְּקַצְעוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁל עֲמָקֵי גְּנֹזֵי תוֹרָה, שֶׁיְרֵאת שְׂמִים גְּנֹזָה שֵׁם, כְּדִי לְהַגִּיעַ אֵל הַמְּפִתָּח הַגְּדוֹל שֶׁל הָאוֹצָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבֵית גְּנֹזֵי, שֶׁהוּא אוֹצָר שֶׁל יְרֵאת שְׂמִים, "אֵין לוֹ לְהַקְבִּי" אֵלָּא אוֹצָר שֶׁל יְרֵאת שְׂמִים בְּלִבָּד, שְׁנֵאֲמַר יְרֵאת ד' הִיא אוֹצָרוֹ" 52.

ב

5.1 < מִתּוֹךְ הָעֲזִיבָה אֶת הַשְּׁעִשׂוּעַ הָאֲמִתִּי הַפְּנִימִי בְּנֵעַם ד', בְּעֵדן גֵּן סִתְרֵי חֲכָמַת הַנִּשְׁמָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל חֲמַדַּת הָעוֹלָמִים, נִתְרַחֲקָה הַהֲכָרָה שֶׁל אֲמִתַּת נֵעַם ד', וְזִוּוּ הַתְּעַנּוּג הָעֲלִיוֹן הַמְּתוּק וְהַנֶּעֱמִים, שֶׁיֵּשׁ לְנִשְׁמַת הָאָדָם בְּדַעַת אֱלֹהִים וְזִוּוּ כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר רַק זֶה הוּא הָעֵדן הַנֶּעֱמִים הַנִּתְבָּע מִהַנֶּפֶשׁ הָאֲנוּשִׁית, הַהוֹגָה וְחוֹשְׁבַת, הַמְּצִירֶת וּמִתְעַנֶּגֶת בְּעוֹנוּגִים עֲדִינִים וְאֱלֹהִיִים בְּאֵמֶת. רַק הוּא יֵשׁ בְּכַחוֹ לְהַמְתִּיק אֶת כָּל הַחַיִּים כְּלָם, לְהַפִּיף אֶת הַחֲשָׁף שֶׁבָּהֶם לְאוֹר גְּדוֹל, וְאֶת מְרִירוֹתָם לְמַתִּיקוֹת שֶׁל צוּף דְּבֶשׁ. וְכָל מַה שֶׁהַחֲשָׁף הוּא יוֹתֵר גְּדוֹל וְהַמְרִירוֹת יוֹתֵר אֵיּוֹמָה וְדוֹקְרָת, כֵּן יוֹתֵר נִתְבַּעַת הִיא הַשְּׁפָעָה שֶׁל עֵדן נֵעַם ד' לֵהוּיּוֹת מְאִירָה וּמִתְגַּלָּה בְּכָל רוּחַ וְנֶפֶשׁ, וְיוֹתֵר הִיא מְרַגֶּשֶׁת בְּהַגְלוֹתָהּ בְּכְבוֹדָהּ, שֶׁהִיא אוֹר הָעוֹלָמִים וְזִוּוּ כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ. לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹלָם לְכָךְ, יְכוֹלִים רַק חֲכָמִים אֱלֹהִיִים, הַעוֹסְקִים בְּקַבִּיעוֹת בְּאוֹר הַהֲאָרָה הָאֵלֶּהִית עַל יְדֵי עֶסֶק גְּנֹזֵי סִתְרֵי תוֹרָה וְחֲכָמַת אֵמֶת שֶׁל דַּעַת אֱלֹהִים.

ג

5.1 < מֵעוֹט זִוּוּ הַחַיִּים וְהַעֲנֵג הַמְּאִיר, הַנִּתְבָּע מִתּוֹךְ הַנִּשְׁמָה פְּנִימָה, נִתְגַּבֵּר מְאֹד בְּיַמֵּינוּ עִם הַתְּרַחְבוֹת הַחַיִּים וְהַדַּעוֹת. הַתְּבִיעוֹת הָאֲדִיאֵלִיּוֹת לְהַמְצָא מִנּוּחָה לְלֵב וְלִמְח הוֹלְכוֹת וּמִתְגַּבְּרוֹת בְּעוֹלָם הַכְּלָלִי,

וביותר בישראל, בִּיתְרוֹן הַכְּשֵׁרוֹ לְהַרְגֵּשׁ אֶצִּילִית לְמַחְשָׁבָה וְהַגִּיוֹן. וּבַמָּה לְהַמְתִּיק אֶת הַחַיִּים לֹא יֵשׁ, כִּי דָלֵל וְחָרֵב אוֹצֵר הַאוֹרָה וְהַנֶּעֱם, שֶׁהִיָּה מוֹכֵן בְּתוֹךְ הַהַרְגֵּשׁה הַקְּטִנָּה שֶׁל הַתְּמִימוֹת הַמִּתְנַחֵלֶת. עֵתָה נִתְגַּדְּלָה הַנְּשִׁמָּה, וְהִיא צְרִיכָה לְשׁוֹב וּלְשֹׂאֵב מִמַּעַן גַּנִּים מַעֲדוֹן עֲלִיוֹן, וְזֶה לֹא יִמְצָא לָהּ כִּי אִם מִמְקוֹר נֶעֱם ד' שֶׁל שֵׁם מְלֵא, שֶׁל הַשֵּׁם הַמִּיחָד, בְּצוּרוֹתָיו וְאוֹתוֹתָיו הַמְּאִירוֹת, הַמְּכַוְּנוֹת אֶל אוֹתוֹ הַצְּמֵאוֹן הַעוֹ שֶׁל הַנְּשִׁמָּה הַמְּלֵאָה גְבוּרַת הַחַיִּים.

5.1 <ומפני שהעסוקים בצד הרוחני של החיים, לא יאבו להתרומם, ואינם רוצים לזוז מעסקיהם המעשיים וזו נכר וחשוב, על כן אין בעולם מי שנאיר באור הנעם האלהי, והחשף הולך ומתגבר. על כן הדור הולך ותועה, מגשש בחשך ונופל במחשכים של חמרניות מכוצת ושפלה, של יאשנות 53 ושל ספקנות מתנוודת, שהאדם נעשה על ידה כצל. וכפי המצב של עכשו, עלולים הנם הרוחות להתגבש כל כך, עד שיתרוקנו מכל תוכן של שמחת החיים ואור זיום. ובמי פוגעת המחלה יותר מן הכל כשהמאורות לוקין – בישראל. כי החיים החומרניים לבדם, לא יוכלו להניח דעתו, כי עמוק עמוק בקרבנו מנח צרף אלהי רוחני ועליון. המצב הרטוש גורם לו, שאינו מוצא לו אפילו יכלת להתמלא במלוי חיים של התביעות החמריות לבדן, ואת הגדולה הרוחנית אינו מכיר כראוי, עד כדי להתעטר בה ולהתחזק על ידה. והרי הוא הולך ונחלש, עניויות דעת ועניויות נכסים, קטטות ומהומות, פירודי יסודות וסימני רקבון מתגלים באפן איום. וכל זה בא מפני שאין מושיטים לו את האורה העליונה, שהוא דורש ומבקש בפנימיות נשמתו את נעמה.

ד

5.1 <מסבת שפלות הידים, ממעוט העסק בנשמתא דאורייתא, נתקלקלו המעשים ונתערבבו הדעות. ולעמדת המכניסים את כל החיים במסגרת הדת, הצרה בהסתלק ממנה אור נשמתה העליונה, נתרבו גם כן המגרשים אותה מכל גבול החיים 54. וממילא פאשר אין האורה האלהית החופשית מאירה ככל, נעשים החיים מסבכים ומדלדלים באין מרפא. והרפואה היא אחת: להאיר באור דעת אלהים הגבוהה, הרחבה והחפשית, שהיא אור העולם ואורם של ישראל, וממילא תחיה ברוחה את הדת, את גופא דאורייתא, והעינים יראו ברור את המקום הראוי לה, ולא יעזו רעי לב לגרש את נר אלהים מהארץ, ויתישרו המעשים, וממילא יאירו הדעות. אור השלום יזרח, ואור האמת יאיר אור.

כא. ההתרגלות לרזים

5.1 <המחשבות הראשונות שבעיונים האלהיים בעניני התורה והעבודה, המוסר והיראה, הן לעולם מרות (ומחשיכות) 55 ומדאיבות (ומקטינות), מפני שהאדם לא הרגל עדן באורה, ומפני שהמדות והתכונות הן מלאות פגמים ולקויים, המתגלים מול האורה האלהית המתחלת להתגלות על הנפש, כשהיא מתחלת להתעסק בעיון הגון, בדרך יראת אמת ואור אלהי אמת, בצורה בולטת ומסמנת מאד. על כן האדם נופל בעיניו, וחרדה גדולה תלבשהו, כי עוד לא קנה לעצמו אותו העוז הנערץ הנדרש להתגבר על כל רעיון מפחיד, באור חסד עליון וגבורת ישע ימינו. "ולא יכלו לשותות מים ממרה כי מרים הם, משום דאינון מרירין בנפשיהון" (זהר) 56.

5.1 <אבל הנון מכרחים להכנס בפתח הצר, שכל המעלים שבעולם נכנסו על ידו, "מן המצר קראתי יח, עניי במרחב יח" 57. ואחר ההרגל והקביעות, הענינים הולכים ומתמתקים, ההבנה העליונה פורשת את אורה ומזהירה ומוסיפה שמחה וגבורת אמת בלב. ולכל זה נבוא אם נהיה קבועים בעסקי תורה העיוניים, על ידי התרחבות מחשבה תמידית בהם, ועל ידי למוד קבוע בספרים, ראשונים ואחרונים, השיכים לזה המקצוע, שהם יועילו לתן לנו כח להרחיב את מחשבתנו. אבל כשאנו מתרשלים, עוברים דורות והמחשבה עומדת על מקום אחד, אין אחד מוסיף על חברו, ואותה האפלה והמרירות הפוגעת את הראשונים, פוגעת את האחרונים, וכאלה כן אלה נמצאים בורחים ומתרחקים, והציור של היראה והאמונה שבתוך הלב, נשאר עומד על מצבו (השוד ומרור) 58, ומתוך כך מתנשאים בהמון הרבה לפרק עול, ולגלות פנים שלא פשוה בתורה, ועניינו רואות וכלות, תחת אשר היה לנו להביא את המצב לידי הארה כזאת, עד שיהיו הדברים מאירים ושמחים, להוציא ממערכי לבבנו הגיונות כאלה, בקדשתה וטהרתה של תורה, שכשם שהם יהיו מרחיבים את לבבנו וממלאים אותנו אהבה ושמחה, גבורה ועז, כן יפעלו גם כן על כל ההוגים בהם, וממילא תלך האורה האלהית הלוך ואור, וברכת השלום ושמחת ד' תחול על ישראל, ברביה והמשכה, בגדלת ערף ובאור בהיר.

כב. השוללים למוד אמונה

5.1 <"האמונה נופלת", קובלים רבים – ואיכה לא תפול, כיון שאין למדים את חכמתה. כבר נשתקע הדבר מלחשב, שישנה במציאות חכמת האמונה. וכל דבר שאין חכמתו נלמדת בממלכת הרוח, מכרח הוא לפול. והמניעות מללמוד חכמת האמונה גדלו למאד. והנה בכלל, על החכמות הרוחניות, וחכמת המוסר בכללן, גם כן עובר זה הכוס, שרבים חושבים שאינם צריכים למוד 59, עד שעקרי התורה ושרשיה גרועים אצלם משיחת חליו של תלמיד חכם 60. אבל לא בא הדבר למדה זו שאמר שהלמוד זיק לאותו הדבר הנלמד 61. מתוכחים הם חכמי המוסר, למשל, עם הממאנים להכנס בלמוד זה, באים עליהם בטענות שכליות להוכיח להם, שסבת טעותם היא מה שחושבים, שהקליטה של יסודי הענינים המוסריים הנמצאת בטבע בנפש האדם, כבר היא מספקת, ואין צריך עוד למוד. מבארים להם

שלא כן הוא, שלמוד הרבה צריך כדי לבוא לידי ידיעה אמיתית של הפרטים, וקל וחומר לידי קנין שלם שלהם. ויש על כל פנים מעט תקנה לנצח, אולי ישים על לבו איזה איש, שעל כל פנים הרי הפסד גדול אין כאן, ואולי האמת היא שיש מה ללמוד, וינסה את כחו וילמד, ואז הלא נמצא, כל מה שילמד יותר, שיש יותר ויותר מה ללמוד.

5.1 <אבל גורל חכמת האמונה הוא עוד גרוע: על ידי העדר הלמוד, הכרח להשתרש הדעה שיש אסור וסכנה עצומה בלמודה של חכמת האמונה, ושאינו טוב יותר לאמונה מלהניחה שוממה, בלא עבוד, בלא פתוח והפרכה. ובזה, החשכה מתגברת, המעשים מתעוותים, והדעות מטפשות, ויכנסת ושראל נמוגה ביגונה. על כן, אנו חזבים לגדע כל בריחי הברזל, ולהראות בפעל בעולם, שישנה חכמת האמונה במציאות, ושיש מה ללמוד, ויותר מכל שאינו שום סכנה ללמוד, ושהסכנה היותר איומה היא רק בהעדר הלמוד של האמונה.

כג. העלאת ההכרות

5.1 <ההכרות הפשוטות, הבנליות, של מהות היהדות, שהן נותנות את כל החיים בתוך ההנהגה המעשית, הן הולכות ומתמוטטות לעינינו. ההכרה הכללית היא למעלה מהן, ומבלעדה אין להן כל שמוש. ואף לשוא ותאמצו אלה שמרגישים בעצמם הכרח של קשור אליהן, להשיבו למצב חי ומתקיים בעולם. זה הוא נגד העצה העליונה של מלכו של עולם, האומר לעולם שיבנה וישתכלל, בהמרייתו וברוחניותו, ויעלה למעלה.

5.1 <אמנם אותן ההכרות, אף על פי שהן דברים שאין להם קיימא 62, אין זה מצד ערכן העצמי, כי התכן הפנימי שלהן הלא הוא רם ונשא, חי וקיים לעד, אלא מצד ההתלבשות שהשיג במשך הדורות בלבבות ומחות בלתי עבודים 63. על כן אין לנו תרופה אחרת, כי אם להרבות את האורה, ולקבע תלמוד גדול לחכמה הפנימית לכל צדיקה, ויבוא האור הפנימי ויגלה, ואז ישובו לתחייה אותן ההכרות, אשר כאשר נס ליחן, הן עלולות להביא מכשול ומועקה, ויתעלו להיות דברים חיים וקיימים, שישלטו בפעל על עם נברא ודור חיה 64.

כד. מוסר פנימי לדור 65

5.1 <... הרגש היהודי הפנימי הוא כולל בקרבו מצד עצמו הרבה גרעיני אורה, דעות יקרות והשקפות נאמנות, תכונות נכבדות והכרות נכונות. אבל כשלא יטפל ולא יעבד, הולך הוא מדור לדור ומתנונה, אובד את זהרו ואת טהרתו. על כן אין להתפלל אם בימים הראשונים לא היה כל כך מכרח הלמוד הקבוע בהלכות הללו של דעות ואמונות, מפני שלא עומם עדן הרגש הטבעי כל כך מטהרת אורו. אבל בדורותינו, המצב הוא מחריד, הבורות ואי הידיעה בתכן כל הענינים הרוחניים כל מה ששייך לדעה ורגש, היא גדולה ונפלאה, עד שגם מבני תורה חשובים, רבים הם שאין להם כל משג מעצם חכמת התורה בפנימיותה, בעצם ערכי המוסר בטהרתם, וממילא המשגים באמונה וביראת שמים הולכים ומטשטשים, וההמון העומד מחוץ לגבולה של תורה, שכבר טעם מעט מתכונת המוסר החלוני הכללי, ורגשו פותח במקצת ביחס לתביעה אנושית, כשהוא מוצא את אור היהדות כל כך שפל ונדחק, כל כך בלתי מברר וכל כך מאפל, הוא בא לידי מאסה של תורה ושנאת האמה, והולך מדחי אל דחי. וכל זה גרם לנו מעוט העסק בחכמתה של תורה הפנימית. ולא עוד, מצד שאין תלמידי חכמים הקבועים בתורה, באמונה ובזהירות המצוות ודקדוק המעשים ויראת שמים באמת, עסוקים במקצוע זה העקרי, לקחו להם זה המקצוע המקדש של חכמת הדת עצמה, אנשים כאלה שלא חנכו כראוי, או שכבר פרקו מעליהם מרע לב או משגיון והטעאה, את המצוות, וממילא תהלוכת חייהם עושה פגם גדול במהלך מחשבותיהם, והנם מגלים פנים שלא כהלכה, מאבדים הונה של תורה, ומחשכים את יפעתה, ממעטים על ידי ספריהם את האמונה הטהורה, מעכירים את הלב והמח העברי היסודי, הודו האמיץ והבהיר, וגורמים על ידי זה תקלות רבות ודלדול האמה. וכל זה בא על ידי מה שאין תלמידי חכמים אמתיים, צדיקים וגאונים, עוסקים בקביעות והרחבה בחכמת אמת, בחכמתה הפנימית של תורה, ואינם דואגים להתלמד, לחבר ולקבע ספרים הראויים להיות נקראים ונחשבים אצל בני הדור לפי מצב חיו והשקפותיו.

5.1 <והנה ודאי גדולה היא העבודה. חרוף נפש מרבה, עמל כביר וחפץ גדול ואדיר, לב טהור ורוח נדיבה, צריך הוא להיות מתלנה עם החשק של קביעות למוד עקרי לחכמתה של תורה הפנימית, ביחוד בדורנו, מתחתית למודם של ספרי מוסר הפשוטים, עד רוממות המחשבות העליונות שבמחקר בפילוסופיה ובקבלה, עם התרחבות המחשבה העצמית בתכלית הרחבתה האפשרית. כי הדברים העליונים האלהיים אינם נמסרים כי אם לחכם ומבין מדעתו 66. בימים הראשונים, שהיתה על כל פנים איזו קביעות ללמודי סתרי תורה לגדולים מיחדים ומצינים, עוד היו דברי הרזים נמסרים בלחישת עם ציוריהם העדינים בכללותם, והיו המקבילים חיים על ידם חיים קדושים, חיים מלאים אור ודעת אלהים. אבל בימינו, שדללו וחרבו אלה המענינות, וצריכים אנחנו בעצמנו להתחכם ולתור בדעות העליונות מתוך הספרים, חזבים אנחנו להקריף את כל הכפר המדעי שבתורה, מראשו עד סופו. מעין הישועה של תלמוד פנימיותה של תורה, בעשר והרחבה, לכל פלגותיה וצדיקה, כשיתרחב, כשיותחל בהדרגה מלמטה למעלה, אבל בקביעות ומתינות, במנוחת הנפש, ושלות הלב והמח, בהגיון

רחב ומחשבה מקיפה, ירחיב את דעתנו עד שנוכל בבחירות להסתכל, לברר ולהאיר, את משגי קדשת הנבואה, את מדרגותיה השונות, את ערכם ומקומם, את פעלתם, החיה והקיימת, את שפע רוח הקדש לכל צדדי, את תכניתו וערכו בחיים, בחיי הפרט והכלל. ונרויח בזה לגרש רוחות רעות רבות מגבול עמנו, ביחוד אותם שעל ידי מעוט הדיורים שבבית החכמה הפנימית, הם מנגחים כתורא 67 ושאינה יכת שער 68. מרוממות חוג שכלנו המתקדש בקדשת תורת אמת, ומתנשא ברוממות הגיוני קודש, מלאים גבורת הוד ועוז אמת, נשקיף על כל המרחב של המשפחה הדתית הכללית בכל האנושיות. נכיר בבטחה ממקור אספקלרני של קודש את התוד והפנים הנמצא גם בעבי חשף. נדע לברר את האכל, אפילו אותו שצבור בתוד פסלת מרבה וזהומה, ובזה נשיב לנו אפילו את הנפשות הרבות הנדחות מבנינו, מצד השפעתו של איזה נצוץ אורה שמצאו בכרמי זרים. כי יכירו וידעו, שכל האור וכל הטוב המפגז, זעיר שם זעיר שם, על כל פני המשפחה האנושית, בכל האפק הדתי שלו, הנה הוא נמצא עמנו במלואו הגמור, באוצר חיי כל רוח אשר במקור ישראל, בתורת אמת ותורת חיים. על ידי אור אבוקתה של פנימיותה של תורה, נאיר ונזכר אפילו את כל הליכות הרעיון והמחשבה האמוניות ואלהיות של כל עם ולשון – בין אותם העמים שכבר שאבו מבארנו, ואמנם נדלחו המים הזכים והקדושים בכליהם הם, עד שאבדו את טובם ויופיים, את פח חיייהם המלא ואת אור שלומם, בין על כל העולם, אפילו האלילי, לכל צדדי, כי וחושנו הכללי האנושי מתעלה מעל כל חלוקי עם ולשון, "לבגרות עם לאור גוים" 69 הננו עומדים, כאשר נוציא אל הפעל כראוי את הצפון באוצרנו. את נקודות האורה המעטות הנמצאות בהכרח, אפילו תחת הגל האלילי המזבל, נוכל להראות בעליל גלוי לכל העמים, איך הם נמצאים אתנו, איך הם קשורים עם שאיפותינו והכרת מדענו על ידי שרשה של אור תורה ושפע נבואה, גם נמלא עצה ותושיה, איך לזכר את אותם הרעיונות הפועלים כל כך על המשפחה האנושית בכללה, על סדרי חיה והליכות עולמה, איך לצחצחם עד שיוסר מהם כל סיג וחלאה, כל נבלה ורשע, כל חלשה ורפיון, כל כסל ופתיות, וישארו אותם הדברים המוצקים ויכוננים בטירתם ועזם. נראה לכל איך שהם מאחדים הנם באחדותה של תורת גוי אחד בארץ. גם כל המון השיטות היותר קשות ורעות, היותר יבשות וכפיריות, גם כל אלה, על ידי אורה הגדול של עומק פנימיותה של תורה יוארו לפנינו בשרשיהם, ויגה אור ניצוצי האמת, קוי הישר והצדק, פנות החיים והטוב, הנמצאים גם במחשכים הללו. וממילא יוסר ויבטל כל הרע והכעור, כל הרקב והשקר, כל התבלול והדמיון שבהם, ויראו בתמצית נקדתם היותר טובה ועדינה, איך שהם מתנוצצים ומתאחדים ביסוד תורת אמת, הכוללת כל אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, פהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא אדם 70. וממילא ישבו לנו בנינו אלה השבוים כתוא מכמר בידי זרים בשביה רוחנית. כי רק מראה ההוד והטוב אשר לא ימנע להמצא, גם בקרב שיטה היותר מושחתה והורסת, רק זה לקח את לבם, הטוב והער שבו, ועל ידי מעט ברק אור זה טבעו גם כן בבץ של הכסל והרשע הנמצא עמו, וילכדו בכבל הזריות וההתנכרות לעמם לתורת חיים ודעת אלהים אמת. אבל כיון שיבאר להם בבאור והרחבה 71, בברור והארת אמת, כי זה האור שהוא כל כך מלבב אותם, ימצאוהו דוקא בתוד חדר הורתם, בדברי אמת אשר כבר הרו והגו נביאנו וחכמינו – ושהם כל כך קנויים לנו, ומשרשים בטבע נשמנתו, עד שאנחנו הננו מכשרים הרבה, כשימצאו לנו התנאים הדרושים בפעל ובמעשה, שאליהם אנחנו משתוקקים להגיע ומשתדלים להתקרב, גם להגשימם בחיים, בחיי האמה והצבור, ובחיי היחיד והמשפחה – אז עד מהרה ישבו לנו כל בנינו אלה, שכל כך רחוקו מעל עמם מאלהי ישראל ומתורת אמת, והיו לנו בנים נאמנים מקדישים קדוש ישראל באמת ובצדקה, באמונת אומן וחרוף נפש, כיד רוחם הכביר ודם לבבם החם והנוהם, הטוב עליהם בדרךנו.

<5.1> כל הטובה הזאת, לישראל ולעולם, תוכל לבוא לנו רק על ידי קביעות למוד ברוח צהלה וחפץ קדוש וגבורת חיי אמת בפנימיותה של תורה, על ידי קביעות ישיבה הגונה לזה, מבררת מיחידי סגולה המסגלים למטרה הגדולה והקדושה הזאת מצד מצב רוחם ונפשם, מצד מצב גופם ויתכונתם, מצד גדלתם בלמוד החלק המעשי שבתורה כראוי, ומצד חפצם הטוב לעסק בתורה לשמה, שאז יהיו זוכים לדברים הרבה ויהיה כל העולם כלו כדאי להם 72...

כה. השיבה לשכל העליון

<5.1> ימים רבים הלך בנו הרגש מנתק מן השכל, חיינו את חיינו הרוחניים ברבם על פי הרגש, ובצלי שכל היחידים אשר נמצאו בקרבנו בכל דור ודור, לא הספיקו לתן פח חיים נצחי ברגש הכללי. סבת הדבר, מה שלא הספיק הסכום של בצלי השכל למלאות את ריקניות השכל שבתוד חלל הרגש, הוא מפני שהמון רב של כחות טובים, הראויים להיות מדרכים שכליים, נסתבכו רק בעסקי הרגש, ולא עלו ממנו למעלה. על כן רק הרגש נתפתח, והחכמה, השכל וההכרה, על עמדו עמד וממילא ירד וירד.

<5.1> הרגש הוא אב אל התפלה, שהיא חיי שעה. דבר טוב יסודי ועקרי הוא הרגש, אבל לא הוא לבדו יכול לשאת את כל משא החיים לעולמים. חיי עולם היא התורה. בשכל אנו מוצאים היכלת להחיות גם את הרגש אם יפגר את לכתו. אבל הרגש לא יוכל להחיות לבדו את השכל הגבוה ממנו – "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה" 73.

<5.1> עכשו הננו חבים לשוב אל השכל, אל השכל היסודי שלנו, השכל הכולל את הכל, השכל של

דרישת אלהים באמת בכל צדדיו, שבראש עומדת היא חכמת הקבלה, עם כל תכסיסה המשפלים. לא לחנם נעצו בה גדולי הדורות את יסוד גאולתנו. כי באמת רק היא, בגובהה, באורה וזיוה, תתן לנו אמצע למלאות את חסרון השכל, ולהרטיב עמו את הרגש, הנדרש גם הוא ליסוד התחיה, האישיית והלאומית.

<5.1> דוקא מפני גבהה וגדל ערכה של דעת אלהים העליונה, החבויה ונסתרת מכל עין המונית, ומכל רוח גס, אם לא תהיה נלמדת בטהרת השכל וההגיון הצלול, תהיה הסבה היותר גדולה להגדיל את מבוכת הרעיון, והשכל הולך ונלקה, והרגש תועה ונודד לבדו. ומפני זה יצאו כמה תקלות לעולם, דוקא מהמשקעים בגדולות ונשגבות של חכמת הקבלה, מפני שחסר להם הצרוף של זקוק השכל, וכפי רב תעצומות הגבורה העליונה, של האוצר הרוחני הגנוז בעמק מקור הדעה המכפלת את כל העולם כולו, כן גדול הוא חיוב זקוק השכל שבו.

<5.1> אבל לא מפני התקלות, אשר היו כבר ואשר הן אפשריות להזדמן, נניח אנחנו את יסוד החיים ההוויים והנצחיים, ובעת מצוקה כעתנו, הננו חייבים להגדיל את ההכשר השכלי בעבודת התורה, שמקום בראש תיטול דוקא הקבלה העזובה והנודדת. לפנינו עומדת עכשו תקופה, שלא נוכל להיות עוד מתרחקים מן העולם החמרי. חיי החברה, הישוב, המדיניות, הכללית והפרטית, וכל השאלות הלאומיות לכל צדיהן, מכרחות הן למצוא מקום בלבבנו, וכדי שהחיים, עם כל צלליהם העבים, העולם המעשי עם כל דרכי העקלתון שבקרבנו, יהיו דוקא סבות להגדיל את נשמותינו, ולהגביר את האפי הרוחני הטהור שלנו, הננו קרואים להתנשא למרומי הרוחניות שעל ידי הכנה הגניית, מוסרית ומדעית הגונה, במדה גדולה עצומה וזורמת בלא חיים, נמצא אותה דוקא בלמוד הקבלה, שהיא תשיב לנו במדה מרבה את שווי המשקל של השכל עם הרגש, ועם זה במדה היותר הרמונית אשר תתן בלבנו את העולם ואת החיים במצב איתן.

כו. זיו החיים

<5.1> אנחנו רואים שיסוד העובדא שלנו בעולם הוא מה שהארנו את האורה האלהית בקרבנו, מקור הגבורה האלהית גלינו אנחנו בעולם באפן תכסיסי מעשי ולאומי, באפן הראוי להיות למחיה ולמרעה לאדם רב ולהמון לאומים. לא נסתגלנו יפה ולא העולם נסתגל עדין לקבל את הנעם של הזר האלהי, הדורש לפי גדלו הכשר גדול של מוסר, של גבורה, של דעת, ושל כל המון קנייני החיים העוזרים לו. אבל בשרש נשמתנו, האורה האלהית קשורה. על כן, הננו מכשירים להביט על החיים והמצאיות בעין יפה, אנו יכולים להודיע וללמד כי כל אשר עשה אלהים הוא טוב מאד 74, מפני שאנו מכירים את מתיקות האור של החיים שאנו בולעים אותם על ידי הנעם האלהי, שעושה אותם עדינים ומתוקים, ערבים ומקבלים. העולם האלילי, לא היה יכול להתנשב במנוחת החיים, כי אם על-ידי הסכמה שפלה, שהוא מכשר לה אל התכונות הברבריות, בלא שום מעצור ונגוד פנימי. כיון שהשתלמה ההשקפה קצת, והמוסר התחיל להתרומם, באה אל גבול הבדיסמות שמוצאת את מנוחתה באפיסות ואבדון מפני שהחיים נטעמים בכל מרירותם, והקצף עליהם מלא על כל גדותיו. על כן האבדון הוא יסוד החפצים המספיקים למלאות את כלי השכל והדמיון, האמונה והרגש. האמונות הנתמכות על האורה האלהית שיש בהן ניצוצי אורה וקני חשף של אלילות, הן מתנודדות לכאן ולכאן. זיו החיים אינן יכולות לגלות, הנעם האלהי רחוק מההרגשתו, על כן החיים המרים צריכים תבלין צדדיים מכרחים. אבל לשוא, "צדף צרוף ורעים לא נתקו" 75. הזוג של חלקים מיוחדים של האורה האלהית בצורה מטשטשת, עם הרעיון האלילי וברבריותו בעמק הנפש בתכלית החברה והקבוץ, אינו עולה יפה, "ענבי הגפן בענבי הסנה הוא דבר כעור ואינו מתקבל" 76. על כן משנתבכרה ההכרה, משעבר השעמום של ההרגשות הפחות והשכרון של הפנטזים הגס, אוכל היאוש והפסימיזם את כל חילם, והם מנסים פחם להנצל ממנו על ידי ההטבעה העמקה בתוך בארות החמר של המטריליזם. וכנסת ישראל הכבושה בגולה, כל זמן שלא יקומו מתוכה חכמי אמת גבורים נאזרים בימינה של תורת חיים, ויסירו את האבן מעל פי הבאר, ויגלו את המעין של נעם אלהים חיים הגנוז באוצרה עד שהיא יכולה להמתיק במתקה את כל המים המאזרים, שיצאו מנחל השטים של שעמום הדעת המביא לידי ספק, יאוש וחמירות גסה, המביא ריב משפחות ופלוג כתות ומהומה וחשכה בכל מרחב החיים, כל זמן שאלה הגואלים נושאי דגל האורה של גואל ראשון רועה הנאמן, שהאיר את האור הטוב והנעם האלהי בראשיתו בעולם, על ידי הרמת קרן ישראל ונשיאת ראשם, לתן בידם עוז עולמים להיות גוי עליון על כל גויי הארץ, כל זמן שאלה לא יקומו לעזרתה, הנה היא יורדת וטובעת ביון מצולה, במעמד הרוס רצוף חשוף ועגום, שבור ומפולג יותר מכל אמה ולשון, שהם גם כן שוממים עד למדי בתוך תוכם, – ואוצר חי עולמים זה גנוז הוא הנו בעמק סתרי תורה באור הזר, וחמדת הקבלה ורזיה, אשר מי שידבק בהם בהכשר הגון, בגבורת אמת, בחכמת אורה וישר לבב, לא בבטלנות ורפיון רוח, ימצא עוז ועזרה, ימצא חיים וגבורה, ויגרום קרן ישראל.

<5.1> הבו אחים חכמי תורה, וביותר חכמי תורה היושבים בהר הקדש, אתם מכשירים אתם, להעיר בקרבכם את הרוח הצפון המלא אורה ויפעה של נעם אלהים חיים, על ידי שתהיו שתולים בחצרות ד' ומשכנותיו הרוחניים, כשם שאתם קבועים בקדשת המקום. ומכס תחל אורה גדולה לצאת, ונעם גדול

להמשיך, עד שיספיק להראות פגלו להמתיק את כל המרירות של החיים האיזומים, שהם מדכאים ומרוזים כלענה, רק מפני שנעם העליון נסתלק מהם, על ידי מה שנגזרה תורת אמת והגיון נעם סתרי גנזי תורה, ששם הנעימות צפונה וגנוזה, "דבש וחלב תחת לשונך" 77.

כז. פנים חדשות

<5.1> מה שנוגע להצלת ישראל, ולהצלת העולם בכלל, לא יוכל להיות מתמשך, ולא יוכל להיות יותר מדי אם נאמר ונחזר ונאמר, את נקודת האמת הגדולה, שהננו חניבים לנשאה תמיד על נס. ההסתכלות הפלילית של פנימיות היחדות במונח של הקדשה, צריכה להגיע לידי פנים חדשות. היחש שבין הדתות צריך לקבל צורה יותר מאירה ויותר בלתי שנואה לעמת מה שהיה מקדם. העולם נתבסס הרבה, ואנו צריכים עוד לגמר את בסומו, לסלק את ערלתו, וזה בוא לנו על ידי מה שנפיר יפה איזה דברים של טובה יש בו בחלקים שכבר עלה הביסוס יפה.

<5.1> בכלל המשג דת, ביחוד בנוגע לישראל, צריך חדוש צורה והארה. הרבה נתחשכו המאורות על ידי הזהמה שקלטתה תכונת הדת, מכל העולם הגס, עד שאנו חניבים להשתמש ביותר עם הקריאה של דעת אלהים ודרישת ד', שהם הנס בטויים שאמרו הנביאים בזמן שהאמה היתה בנויה בנה, והרגשותיה היו בקרבה בצורה של חיים, והעולם החיצוני לא הספיק אז עדן לקחת את המשגים של היחדות ולהחשיכם. מה שאין כן משג דת, שהוא משתף לנו ולכל העמים, ביחוד שנטלו את היחדות ויוציאוה מארצה וממקורה, ועל ידי זה נהפכה לזוהר בחלקים רבים ממנה, עד שעכשו העולם החי הוא מביט עליה מגבוה, ובאמץ יאמר על פללות הדתיות שהיא חורבה עזובה. וכל זה הוא מכוון היטב לאותה ההפכה הדתית שאפשר לעולם להכיר, מתוך המקורות הנשאבים של מהלך בלתי טבעי ונורמלי, כמו שהיתה בהשפעה זו של היחדות הדתית. על כן, עלינו עתה להתרומם בבת אחת כנשר אל אור השמש הבהירה, למעלה מעל עבי חשך של הדתיות, שנקלו מאורותיה, אל האור המאיר, הזורח מעולם ועד עולם בעז תפארת גבורתו, אור ד' אלהים, שאנו מכרחים לחדש לנו את החפץ כימי עולם, לכתב את השמות באותיותיהם המלאות, כדי שלא תחשיף לנו החרדה הדתית העלובה, שפשל כחה מפני החוחים הרבים אשר סבוקה, את האור הבהיר שאנו צריכים לשאב מהמעין האלהי.

כח. הדרכת הגאון והשפלות בהארת פנימיות התורה לתופשי התורה בארץ-ישראל בדרגה 78

<5.1> כשם שהגאון ההוללה, הריקה והאפלה, היא אחת מהחלקים הנאמנים, החלקים שמאבדים טובה רבה מן העולם, הגאון העונת והמנוגלת כשנדבקה באישים העריצים שבמין האנושי בעלי הכח והכשרון, הוליקה שולל את האנושיות, ותעשה אדם פדגגי היס, כרמשים בזויים הנתונים למרמס התקיפים הענקיים, לכלי חמר יוצר לחפצי לב רשע שלהם ולזדונם, דגמא להשתתה כזאת היא עושה ג"כ בקרב הנפש הפרטית להומה ולאבדה, לעור את עיניה מהיות מסגלות להביט נכוחה אל ישר החיים, אל הצרכים והחפצים הנאמנים וקדושים שמחוץ לגבול ההשקפה האישית היחידה 79 של הנפש הגאה גאות שקר ורבה הבל – כן לעמתה השפלות הבהמית, שהכחידה מהאדם את דעת ערכו המוסרי והשכלי, את ערך הרכוש הגדול האצור בנפשו – שעל פיהם ראוי הוא שיתנה לו דרך מאירה וכבודה באמת לחיו – היא הוסיפה ג"כ שמות, לא פחות ואולי עוד יותר מהגאון צרתה. הנגע הראשון נתגלה במצנינים ושלטים, והשני בהמון פלו. כל אחד משני אלה החלקים שבאנושיות היה ראוי במקצת לגורל רוחו וערך נפשו, אבל כל אחד ג"כ הרבה להפריז על המדה, ולא ידע כל חק וגבול, זה לצד המעלה, וזה לצד המטה. על כן יצא משפט מעקל והתבל נשחתה ונחשכה.

<5.1> זריחת אורן של ישראל בעולם היה ביותר מכוון נגד הרעה האחרונה, נגד כל אותה הסקלקה והמארה שצאה מההשפלה האנושית. "כי לבעבור נסות אתכם בא אלהים 80, בשביל לגדל אתכם" (מכילתא). אותה ההשפלה של עבודה זרה, שהיא מתאחדת תמיד בהתפתחותה עם ממשלת זדון ועריצות עריצים, לדכאות עם דל, אינה יכולה להתבער מן העולם – באפן המחיה את האדם, מנשאו ומעודדו, נותן לו את ערכו ואת כבודו, למען ימצא את עצמו נאזר בגבורה, מלא עז חיים אמציים ומכבדים – כי אם על ידי אור האלהים הגדול, אחדות אור אלהי אמת, "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעונים" 81. מחלת עבודה זרה הנובעת מחשכת האדם ביחש הפרת ערכו הגדול והנעלה, בהיותו רואה את עצמו עם כל טמאתו וחלישותו החמרית המוסרית והשכלית בהנה, היא מתרפאת על ידי הסתכלות בטוחה במה שיש באדם בכת, במה שהוא עלול לבא ולהגיע על ידי חנוך מתקן, והארה אדירה, הנמשכת והולכת לברית עם, לדורות מתהלכים, ומתרוממים לצד העליון והטוב. "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגלה מכל העמים, כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" 82. והבטחון הזה עצמו הוא בא מתוך ההסתכלות הבטוחה שהכל נובע ממקור האורה, "וייצר ד' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" 83. "ומאן דנפח מתוכיה נפח" 84.

<5.1> בדרגה הגיעה המחלה של השפלות, בפרט אצל תופשי התורה ויותר מכל אצל תופשי התורה שבארץ ישראל, עד מרום קצה, באפן שצריכים אנחנו להרחיב את רפואת ההתעודדות ואמץ הנפש להציל מן אותה הכניעה, של החלק הגרוע שבה, שהוא "כולל את האדם ורבים ממניי בעלי חיים שאינם מדברים, והוא דלות הנפש וסבלה החזק, אשר היתה יכולה לדחותו, מפני סבלותה באופני

דחיתו, וזה יהיה מן הכסילים שבבני אדם ועמי הארץ, מפני מעוט ידיעתם וחלישות הכרתם את נפשותם וערכיהם, וזה נקרא כניעה מדרך ההסכמה, אבל על דרך האמת היא דלות הנפש ועורונה בסכלות הגובר עליה מראות מה שיש בה תקנתה, כמו שאמר כי לבס צפנת משכל על כן לא תרומם" (חובת הלבבות 85). לפי התכונה של החק הפסיכולוגי, שכל כח נלחץ מוצא הוא מקום לגבות את חובו ממקום אחר, מובן הדבר שדוקא השפלות הנפשית הגרועה היא מעוררת מין גאונה גרועה, שמסבבת רעות רבות וטובה אינה מביאה כלל. עלינו להיות בורחים מהתכונה של שפלות הנפש הגרועה, שמאבדת את כל כשרון ונוטלת את זיו החיים ואורו, על ידי חשבון של חכמה להכיר על דו את מה שאנו יכולים לעשות אם נפתח יפה את כחנו.

<5.1> על מי יש לנו לעזב את העבודה הנכבדה והקדושה של הרמת קרן ישראל, על ידי הרמת קרן אור חכמת ישראל באמת – האם לא אנו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, השרויים במקום האורה, הננו המכשפים לזה ביותר, מכל המון אחינו הנפוצים בגולה? האם לא עלינו היא החובה היסודית להוציא את אור החמה של תורת אמת מנרתיקה, כדי להאיר לכל ישראל היושבים גם במרחקים, וגם לכל העולם כולו? עתה שכל העולם פלו הוא מלא חיזיונות נשאים ורעיונות נשגבים, אידיאלים רמים ושאיפות גבוהות, האם יש לנו רשות להיות נדמים ולכוף את כל כחותינו הגדולים רק בדקדוקים של פלפולי הלכה לבד? מני אז צווח על זה אורו של עולם, רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום: "ומחצדי חקלא זעירין ואינון בשפולי פרמא" (אדרא רבה). וחכמת האמונה בהרחבה, והתלמוד של כל הלכות הדעות וחובות הלבבות, וההרחבה הגדולה לעצות טובות ומחשבות טובות על ישראל, שהן הן עקר הלכות צבור, על מי נעזב את אלה העניינים הנשגבים? יותר מדי קטנו בעינינו, סבורים אנו שאין אנו כדאים לשום עיון והרחבת מחשבה בדברים נעלים ונשגבים. אבל הננו מכרחים לשוב ממחשבה זאת. היתכן שבשעה שכל העולם חי ומתנועע, בכל פנות משתדלים הכל להראות פעלה, עליה והתקדמות, ואנו נשב ונדם? עלינו, ביותר מעל כל, החובה מטלת, להראות לכל ישראל, שכנסת ישראל שעל אדמת הקדש, חיה היא ברוח ד' אשר עליה, באור תורת אמת אשר בפיה ובלבבה.

<5.1> מרב ענה ושפלות יתרה, משעמום ועצבון רוח, נפלנו בעיני עצמנו, אפילו בהערכתנו המוסרית. יודעים אנו שיש שני מיני יראה: יראת העלש הקטנה והפחותה – שלעמוד תחת השפעתה לבד, אין רשות כי אם לקטני דעה, לעמי הארץ וגסי המוסר והשכל, ויראת הכבוד והרוממות – הראויה לחכמי לב ואנשי מעלה, לאנשים שזהר הישר האלהי וההשפעה הטובה של הנימוס האנושי, אור התורה וברק המוסר, האיר את מחשבי שכלם ולבבם עד שהם חפצים ביושר וצדק, במדות טובות ופעולות נאות ויקרות מצד עצם טובם הקרובים להיות "עושים דברים לשם פועלים ומדברים בהם לשם" 86. לאנשים כאלה צריכה ההשפעה התדירית להיות מאותה היראה המענגת ומאירה, המחממת ומרבת לב, יראת הרוממות, שהיא בנגוד להראשונה, צריכה דרישה גדולה ולמוד תדירי, לא דוקא מתוך רעש והסתערות, מה שבאפו טוב יוצא לפעמים מעצמו מתוך עצם רגשי הנפש המתגברים ועולים לטובה ולקדושה, כי אם מתוך קורת רוח והרחבת דעת, מצד תכונת גבורה ושמחה נעימה ומישבת, מתוך אהבה ושלום פנימי וסביבי. ומה עשינו אנו, החזקנו את עצמנו – גם עם כל הכשרון הטוב שהנחילנו ב"ה, ועם כל ההשפעה הטובה והקדושה של ארץ חמדה, של זיוה וכבוד, של קדושה ותפארתה – דוקא לפחותים וגסים, שאינם ראויים ואינם חביבים להתרומם מעל ליראת עונש השפלה, ורק היא צריכה למלאות את כל חוג חיי הרוח שלנו, את כל הסביבה של זקוקנו לתורה ולמצוות, ליראה ועבודה. ולו באמת היינו כל כך שפלים, עד שהמדונה הפחותה הזאת היתה מספקת לנו, לא היינו לכל הפחות סובלים מזה כעס ומכאובים, יסורים פנימיים וחשכת לב, כי הנפש הגסה אינה מרגשת כל כך בדקותם של הרשמים הציוויים, אינה מתבטלת כל כך מאפלתם, ואינה מתאזשת מרובי הבלהות שבהם, על כן יאיתה לה כפי ערכה, להיות מקשרת כפי המדה הנכונה לה עם אלה הציוויים המחרידים, תולדותיהן של הרחבות יראת העלש, כדי שתסור על דם מעול ומשפלות בהמית לנו. לא כן הוא עם הנפשות העדינות, המסגלות לחכמה ודעת קדושים. הציוויים שלהם הנם רחבים וחדים. הנפש רגילה להתפעל ולהתלהב מכל חזיון רוחני, חושה הציווי נתפתח הרבה על ידי רבוי העסק של הלמוד וההצטיינות של המחשבה וההגיון. היא, כשתחת האורה שהיא ראויה וצריכה להיות שרויה בה, בציווי חכמה, בדעות עליונות ונשגבות, המעצנות אותה בזהרו, באור האמת והזהר האלהי ששופע עליהם, שעל דם היא מוצאת עוז וחדוה, מזון וחיים – אם תחת אלה יסגירו אותה רק בחוג של ציוויים הבאים מתוך יראת העלש לבדם, נביאו אותה לידי דכדוף נורא, לידי התבטלות וחלישות, לידי עורון ושעמום, עד שכל פרחי כשרונותיה יבלו, ודרך בחיים ימלא רק חשך ופחדים איומים, התמוגגות ובעתה. ומצב כזה מה יוכל להועיל? איזה דברים חשובים אל הכלל ואל הפרט, תוכל לעשות נפש מדוכאה ומהוממת כזאת? מצב נפשי תמידי של התמוגגות ושל דפאות נפרזה, הוא עצמו התכונה של השפלות בהמית, שאנו חביבים להתרחק ממנה ולהתרומם עליה, על ידי השפעת אורה של תורה, על ידי הרחבת דעה ושכל טוב.

<5.1> אחת מהצרות הגדולות, היוצאות מתוך שפלותנו הנפרזה בעיני עצמנו, היא מה שעל ידי זה אין אנו מניחים מקום ללח המחשבה שבנו להתפתח ולהתעלות. שכחנו שגם בנו יש צלם אלהים ונשמת

שדי מפרומים, והננו מצמצמים תמיד את כחנו רק – אפילו כאשר אנו באים למידת העיון – בפרושים ודקדוקים, שהמה גם כן טובים מאד, אבל מתי הם טובים, מתי יוציאו הפרושים את האורה הפנימית לעולם, כשהלב הוא מלא חכמה ודעת על ידי הרחבת מחשבתו העצמית של ההוגה. גם רזי תורה אינם נמסרין אלא לחכם ומבין מדעתו 87, ואין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה 88, ומדותיו של הקדוש ברוך הוא הן שכלי מלא דוקא הוא מחזיק 89. על ידי התרוקנות המחשבה העצמית וחלישותה, הננו יורדים והולכים. כל העולם כלו, המענינים, חושב והוגה, מחדש ומרחיב רעיונות ודעות מקוריות וחדשות. ואנחנו שבידנו יש כל טוב, אוצר נעים ונחמד בעמק תורת אמת וביסוד הנשמה האלהית העליונה, הננו יושבים בחבוק ידים, ואם נעשה איזה דבר עיוני, נתעסק רק בדברים שהם אינם קלל עקריים ויסודיים, אף על פי שהם גם כן נצרכים. אבל מתי תהיה תועלתם של כל החדושים הפרושים והדקדוקים מרגשת יפה – כשהיה העקר גם כן עמנו, כשהמחשבה המקורית בעיונים היסודיים, האומרים כלם כבוד לשם אלהי ישראל, לתורת אמת ולעם קדוש, ולכללות הרוח האלהי המחיה את האדם כלו ואת כל היקום, תמצא בננו את מקומה וערכה.

כט. עלוי הרגש על ידי הדעת

<5.1> כיון שהרגש נתמוטט על ידי המון מבוכות בחיים הכרח הוא שנבוא לעזרתו על ידי המדע. מתוך רעה זו תצא טובה. כשאי אפשר לרדת מכרחים אנו לעלות. כל הדברים הנעלים שברגש, הנם עומדים במעמדם כל זמן שהחיים החיצוניים והפנימיים עומדים שקטים. כיון שהם מזדעזעים – הרגש, שהוא מתלבש במעטפת הדמיון תמיד, מטשטש. רק המדע עומד לעד והוא יודע לבנות גם את הרגש ההרוס, כדי להעמיד את כל בנין החיים על מכונו, אפילו באותן המקומות שאין ידו עצמה מגיעה שמה.

<5.1> נופיע באור אלהים, נלמד לדעת את ד'!

ל. גאלת המשגים

<5.1> פגימת השמות היא יסוד כל קלקול, וכל תקון מכרח להיות מוחל בהשלמת השמות ותקונם. הכרת הדעה העליונה שבאדם היתה בקריאת השמות לאמתתם, ונפילתו היא מתבטאת בטשטוש של השמות. אי אפשר לרומם את הרוח כל זמן שהשמות היסודיים הנם עומדים בשפל. השמות האלהיים צריכים שיפרשו כפי הרוממות העליונה שבהם, ועמהם יתפרשו כל כוונותיהם וכל השמות של הסעיפים הרוחניים, ההרגשיים, המחשביים והמעשיים המתחשים להם – הכל צריך לצאת מן המצר, מן השפלות והבוז שעטתה עליהם האולת שנתכנסה במדה מרבה מבלי דעת. ההבדל התכוני שבין המצב המואר למצב המחושף הוא ביחש להכרת היחוש האלהי לאמה, ועמו לכל הנתלה בזה, שהם עולים בעלתו ויורדים בירידתו, "והיה ביום ההוא נאם ד' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי והסירתי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשם" 90.

לא. שם ד' הגדול

<5.1> העולם נחלש, העולם נתקטן, מכל כנסת ישראל שבגולה יצא כמעט אור החיים הפנימיים המלאים, והכל מכנס ומקבץ רק באוירא דארץ ישראל. את שם האלהים הגדול נשאנו מארץ ישראל על כל כנפות הארץ, אבל לעמת מה שקטנו אנחנו, לעמת מה שקטן היה והנהו העולם, כן נתקטן ונתדלדל גם כן המובן של שם האלהים. אין עוד השם האדיר והנאור הזה חי במלא מובנו בקרב לב ונפש. המשג הנלוה עמו נפגם הרבה ונלקה עד הירידה היותר תחתונה. סכום כל ההרגשים וכל המחשבות אצורים וכלולים בשם הנשגב הזה, וכלם ירדו והשפלו עד עפר. הרגש, שניק מטל של תחיה עתיקה, נק וינק את הלשד הישן שנים אלפים, הלשד היה 91 הולך ופוחת עד שבא עד מרום קצו, עד סמוך לנקדת האפס; אבל אוירא דארץ ישראל יושב לנו את הכל. לא הכפירה תוציא את האנושיות לחרות, היא תטביע אותה בעבדות חדשה אם תחזיק בעקשנותה. רק המשכת אורות עליונים, אורות צחים מרום מעלת המחשבה העליונה, תשיב לנו את השמות הקדושים בצלמם המלא עז חיים ובאורם נראה אור, וזה יתן לנו אוירא דארץ ישראל. "גדול ד' ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו" 92, "ד' בציון גדול ורם הוא על כל העמים, יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא" 93.

לב. הנני קורא בקול 94

<5.1> ... על כן הנני קורא בקול, בקול עז, בקול מלא אהבה ואחווה, בקול יוצא מתוך לב בווער בלבבת אש אהבת אמת, לכבוד אור ישראל וקדושו, לכבוד עמו ונחלתו, ולחיבת האדם שנברא בצלם, המעדת בכללו להינשע ממקום האורה מציון מכלל יפי באורה וקוקה וצרופה, כאשר מאז החל לפנות לה, אמנם באורה עכורה ומערבת לפי מצב נפשו והשפלתו, לפי ערך מחשבותיו והשקפותיו על העולם והחיים בזמנים ההם. אמנם העולם נתבסס, תורת חיים מימיו, והתרבות השוטפת ומתעלה משמאל, שני אלה הרימו את האדם הרבה משפלותו. לא זאת היא האלילות הישנה בצורתה החשוכה, שעמדה עליה לפני זריחת אור ישראל בעולם. כל הרע והמלער נתרפף הרבה, והוא עומד ומחכה על כח פועל מצרף ומטהר, שהוא אמנם גנוז בנשמתה של כנסת ישראל. כי פתאום נבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, ומלאך הברית אשר אתם חפצים, כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים 95, ואליהו עתיד לאתגלגל בארץ שכל 96 [תיקונים], ורעיא מהימנא דאתפשטותיה בכל דרא, על ידי חכימי דרא 97, יבוע ימא דאורייתא, רזין דאורייתא, בחוטרא דיליה [שם], בקולמוסא דיליה, וכנסת ישראל

דשכיבת בבי מרעא 98 יפצח לה אגוזא, ויתבר קליפא דיליה ויתן לה חטה דאורייתא 99, דאינון כ"ב אתנוו, מנקה מכל מוץ ותבו, ויושיט לה ריחא טבא ובושמין טבין, "ורים אפד פתפוחים" 100, ובזה תתפרא כנסת ישראל מתחלואיה אשר חילה בה הגלות המרה. ופרוח תפרח ותגל אף גילת ורגו, כבוד הלבנון נתן לה, הדר הכרמל והשרון 101, הוד והדר בבית אלקינ.

<5.1> ויהיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשר והנחמים בארץ מצרים והשתחוו לדי בהר הקדש בירושלים 102, במהרה בימינו אמנו 103.

לג. מחשבות גבוהות ואוירא דארץ ישראל 104

<5.1> לפעמים עולים על ידי מחשבות גבוהות למקום עליון כל כך, עד שאין בו שום תפיסה של חיים רוחניים, מפני שאינו הולם כלל אל הדגמא של האדם, ושל כל נברא בכלל, ומסתכנים מצד דקות האויר מחניקה רוחנית, עד ששבים ויורדים אל המקום שאוירא דארץ ישראל המחכים 105 שרוי שם, ואז שב רוח האדם אליו, והולך וחי בתורת ד' תמימה משיבת נפש.

לד. הגיון עליון וטהר המדות 106

<5.1> חדוש הנשמה והתעלותה, בא על ידי הלמוד העליון וההגיון האלהי בעמק הרזים העליונים, אבל הקביעות של טהר המדות בא על ידי המצות המעשיות, ולמודי ההלכה השכיכים להם, ובמדת החול, מידיעת העולם החמרי ופרטיו, הליכות דרך ארץ וישבו של עולם.

לה. הסתכלות רוחנית ופרטי הלכה 107

<5.1> כשבעל ההסתכלות הרוחנית מרגיש בעצמו שאין לבו הולך ללמודי הלכה בדקדוקי הפרטים שלהם, צריך הוא להתעלות עוד בהסתכלותו הרוחנית, במדה יותר בהירה ועליונה, עד שימשיך מרוממות האצילות של החכמה העליונה את הכח המחדש את כל הפרטים, שהם מסתעפים מתוך הקללים היותר מפשטים ועליונים. ואז ברב חשק ישוב לאהבת הפרטים, בנעם גדול ואהבה רבה, והאותיות של גופי תורה יתנוצצו לו בכל מלוי נשמתם, ויירגיש את מתקם, ואת הקלילות הגדולה המתפשטת בהם בשפעת חיים, כנשמה המתפשטת באור חיה על כל הגוף כלו.

לו. גדלות וברור הלכה 108

<5.1> כמה דקדוקי הפרטים ההלכתיים והפלפול מעכירים לפעמים את רוחי השואף לגדלות ולכללות. ומכל מקום צריך אני להתגבר, ולהכשיר את עצמי כשורה הגונה שאהיה ראוי גם כן לברור הלכה, ולפעמים גם לפלפולים רגילים, כי סוף כל סוף לא ישנה אדם ממנהג המקום, וממדת דרך ארץ היא שלא להיות ער בין הישנים ולא ישן בין הערים. וכשמקבלים איזה הגבלה מצד מדת דרך ארץ, באה ההרחבה הרוחנית אל הנפש מצד הרעיון הגדול האצור בכלל מדת דרך ארץ, המתקן את התרבות הקללית של הבריות.

לז. אש הזכוף של רזי תורה

<5.1> לתלמידי חכמים מארין דרזין, הקדוש ברוך הוא נותן להם כח גדול בנפש האמת שלהם, כדי שיצטרכו דוקא אותה האש העליונה של רזי תורה כדי לזככה, וממילא כחה אחר הזכוף הוא חזק הרבה יותר, כמו שבעולם בכלל ישנם בהמות חזקות הרבה מהאדם. ומזה בא ההכרח לתלמידי חכמים שאור ד' הרזי קרוב ללבבם, שלא יעזבו את דרכם להסתפק בפשטין דאורייתא, כי להם עומד הדבר בספקה נפשית, שלא תזכף נפשם בהקמית על ידי אותו האור הפושר, לעמת עזתה של נפש הבהמית אשר להם.

לח. שאיבה מעמקי הכללים 109

<5.1> בעלי הפנימיות, מתוך עומק יסוד התורה הם יונקים. מחדשים הם את הארותיהם מתוך עצמיות הארתה של נשמת התורה, וקשה להם מאד לפרט את הענפים מתוך ההתגלמות החיצונית שלהם, שהם באים ממדרשי המלים, בלא שאיבה של תוכן חיים כלליים. רק כשהם דולים מבארות העמקים, מתברכים על ידם הענפים מאליהם.

לט. אחוד הרמים 110

<5.1> קשה לי מאד לעסק בעניני הלכה לבד, וכן בעניני אגדה לבד, בעניני נגלה לבד, ובעניני מוסר לבד. כמו כן קשה לי לנטות ברעיון בדרך אמונה פשוטה לבד, או בדרך מחקר והגיון לבד. וכן בתכונת ההתבודדות לבד, ובתכונת הרעות והחברתיות לבד. כי כל הרמים שולטים בי, האמונה והחקירה, הלאומיות והמוסר, ההלכה וההגדה, הנגלה והנסתר, הבקרת והשירה, את הכל אני מכרח לספוג, ומתוך האחדות של המרומים העליונים אני הולך וצועד לדבקה בד' באמת, להעלות את אור קודש של כנסת ישראל, ברעיון ובמעשה, למקור חיה. הנני חולם חלומות של גדולי גדולות, לשחקים אני מרקיע, מעצור אין לרוח דמיני ולשאיפתי הקבועה, באשר ובטוב, בטהר ובקדש, אני משתוקק תמיד להתדבק. הטבעיות הטהורה של היצור, של האמה, של האיש, של השעה, של הנצח, ומה שמקיף אותה, ומה שממלא את כל תוכן חיה, הוא משוש חיי. כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושתפי רגנות והלל פי גדול ד' ומהלל מאד, ולגדלתו אין חקר. אבוא בגברות ד', אשמיע כל תהלתו. אודף על פי נוראות נפילתי, נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד.

מ. הכנה לחקר הנשגבות 111

5.1 < ההזיה באה מהנטייה לחקר נשגב פשהיא מתפרצת בלא עתה, טרם אשר רכשה לה את ההכנות הדרושות לה, דהיינו עוד לא הספיקה ללמד את הלמודים המוחשיים הפרטיים, הקודמים תמיד להתעמקות בנאצל ונשגב, ועד אשר לא בססה לה את מעמדה המוסרי בכל מלואו, באפן המספיק למעמד נפש נשגב, הראוי להתאים אל החקר המלא אורה ועוזו נפש פחקר אלוה בצורתו הרוממה. ומזה הטעם הננו מוצאים תמיד, אחרי נטייה של התעוררות דרישת הנשגב, שאחריה באה הזיה, הזיה אמונית או הזיה פכרנית. והכל הוא מפני התלמידים שלא שמשו כל צרכם, אשר עלו למרומי הדרישה בלא הכנה קודמת.

מא. טעות במשגים אלהיים 112

5.1 < אף על פי שהטעות בדברים האלהיים הוא דבר מזיק עד מאד, מכל מקום אין עקר ההזק הנמשך מהמשגים המשבשים יוצא אל הפעל, עד כדי להמית את בעליו מיתת נשמה, רק פשהיא מתגלם במעשים, או לפחות פשהיא יורד לתוך דעות ורגשות כאלה שסופן מכרח להתגלות במעשים. אבל כל זמן שהדבר עומד בצורתו המפשטת, אין כאן עקירה עקרית.

מב. מחשבות עליונות וזכוף הנפש 113

5.1 < המחשבה בעניני האלהות היא פועלת לטובה על כל תכונותיו של האדם פשהיא בטירתה, כלומר פשהיא באה בחשק פנימי של הכרת האמת, וחסף הצדק והמשרים, בלא שום פניה גסה. ולא על תכונותיו היחידות של האדם היחיד היא פועלת לטובה, אלא פשהיא מעדנת ומזככת את ההזיה בלה, על ידי מה שחלק אחד ממנה, פשהיא האדם הדורש את אלהים באמת, הולך הוא ומתעלה.

מג. תלמוד רזי ותלמוד מעשי 114

5.1 < כשעוסקים בהשגות אלהיות, מזדוג פח הדמיון לאדם, והוא יכול לצמצם את שכלו עד כדי הטעאה פשהיא משיג איזה דבר, ואז ההתגדרות בצורות המפרטות של התוכנים פשהיא עוסק בהם, מזיפים את כל הנושא העליון שבדיעות הנשגבות ההן. וכיון שהאדם יוצא מהתלמוד הרזי אל התלמוד המעשי, סר הדמיון המטעה מעליו, ושכלו מתבסס על גבוליו הנכונים, ואז מזדככים כל המשגים הרזיים, ומתחברים בהוד האמת שלהם עם התוכנים המעשיים, ועולם בעולם נפגש, חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו. והוד עולמים מתגלה בדרך צדיקים, סוד ד' ליראיו ובירתו להודיעם, לשומרי בריתו ולזכרי פקודיו לעשותם.

מד. דבור בענינים נשגבים

5.1 < כל מה שאנו מדברים בענינים הנשגבים הרוחניים, ביחוד בעניני האלהות, הכל הוא יותר נמשך למעמד הענינים במצב הנפש שלנו ממה פשהיא מתחש אל העולם החיצוני. אלא שיש ערך דוע של יחש מה שמעמד נפשו, הויתה ומציאותה ואופני פעלתה, מתחסיס אל העולם וההזיה בלה. וההזיה היא בקרבנו פנימה אולי עוד יותר ממה פשהיא חוץ לנו. פשאנו מתעלים, מתעלה ההזיה בלה, ובעלונה הרי גם אנו מתעלים. חזי החול מסגירים אותנו בחוג צר של החושים המגבילים עד אשר לא נוכל בעצמנו לדעת את עצמתנו וגדלתנו. ויש אשר כדי להכיר אי זה צדדים של ההזיה, צריך דוקא סמיות עין לגבי הנשגב והגדל שלנו.

מפתח לימוד רוחניות התורה

א

אדם (הראשון) - קריאת שמות - ל.

אהבה - כא.

אורא דארץ ישראל - ראה: ארץ ישראל.

אומות העולם - ראה: דתות.

אחדות - האלוקים, מקור הבטחון - כח.

הזרמים - לט.

ושלוס - ז, טו, טז, כו.

איסלס - ראה גם: דתות.

כד, כו.

אליהו - יעשה שלום בעולם - טו.

יתגלה בדרך שכל ורצון - לב.

אלילות - לב.

האור שבחושך - כד.

הסכמה לתכונה הברברית - כו.

משפילה את האדם - כח.

מתאחדת עם עריצות - כח.

אמונה - ראה גם: כפירה, אחדות.

הרחבות אמונה מיותרות - טז, כג, כח.

הרמת מושגיה - ה, י, יא. ראה גם: מושגים, חידושים.
השפעתה לטובה על האדם - מב.
חיזוקה - א, ב, יב.
כל המצוות תלויות בהכרת האלקות - יא.
לימוד חכמתה - יג, כב, כח. ראה גם: רוחניות התורה...
מקור המוסר - טז.
תהליכי אמונה בעולם - כו.
אמונות זרות - ראה: דתות, כפירה, אלילות, בודהיסמות, נצרות, איסלם.
אנושיות - תביעה אנושית מוסרית - כד.
מדע ומדות - לד.
אפיסות - בבודהיסמות - כו.
ארץ ישראל - ראה גם: ציונות, תלמידי חכמים שבארץ ישראל.
אזרחות וחידוש המושגים - לא.
גובה רוחני מתאים לאדם - לג.
יחודה לרוחניות התורה - ח, ט.
מקום האורה - כח, לב.
קדושתה - כו.
ב
בודהיסמות - ראה גם: אלילות.
מנוחתה באפיסות ואבדון - כו.
בטחון - מאמונת האחדות - כח.
בעלי תשובה - ראה גם: הדור.
מקשיבים - יח.
רוחם הכביר - כד.
ברבריות - באלילות - כו.
ג
גאווה - ממיעוט העסק ברוחניות התורה - ג, כח.
גאולה - ראה גם: ציונות.
ע"י פנימיות התורה - יט, כה.
גבורה - כ(א), כא, כד.
בלימוד רוחניות התורה - כו, כח.
הגבורה האלקית - כו.
ויראה כ(א).
גדולים - גדולי הרעיון גאוני ההלכה - טו, טז, כד.
ד
דורנו - ראה: הדור.
דמיון - דמיונות רעים - יד, כ(א), מג.
ההלכה מונעת דמיונות רעים - מג.
הזיה אמונית או כפרנית - מ.
מלביש את הרגש - כט.
ציורי אמונה - כח.
דעת אלקים - ראה גם: דרישת השם.
לעומת המושג דת - כז.
מבוכה בה - כה.
דרישת השם - ראה גם: דעת אלקים.
בראשה חכמת הקבלה - א, כה.
לעומת המושג דת - כז.
מה לעשות למענה - יג, מב.
דרך ארץ - מקור המידות - לד.
לא ישנה אדם ממנהג המקום - לו.
דתות - ראה גם: אלילות, בודהיסמות, נצרות, איסלם.
ההשפעה הדתית באנושיות - כד.
הטוב שבהן ישנו בתורה - כד.
היחס בין הדתות - כז.

המושג דת וחידושו - ה, כז.
יש להכיר נקודות הטוב שבהן - כז.
ניצוץ אורה שבהן שובה נפשות - כד.
שאיבת הידע ביהדות ממקורות זרים - ג, ח, כז.
ה
הגיון - בלימוד רוחניות התורה - כה.
הדור - ראה גם: בעלי תשובה, ציונות, תלמידי חכמים שבארץ ישראל.
בורות ברוחניות היהדות - כד.
ההמון גדול ורב כח - ג.
הרגש התמוטט - כט, לא.
זלזול הורים ומורים - ז.
ירידה לצורך עליה - יז, יט.
יש להביאו להכרה בתכלית הכללית - א, ב, יד, יז, כג.
מורא מחופשה של המחשבה - י.
מכל עברים ממטירים השקפות ומחשבות - ג, כח.
נתגדלה הנשמה - כ(ג).
נתקבצו סיבות מצד הטוב ומצד הרע הדוחקות לפנימיות התורה - ט.
סיבת נפילתו - ב, י, טז, יט, כ(א,ג), כג.
רוח סועה וסער מצויה בו - א.
הדרגה - בלימוד רוחניות התורה - כד.
במקצועות רוחניות התורה - ד.
הורים - תופעת הזלזול - ז.
הזיה - ראה גם: דמיון.
אמונית או כפרנית - מ.
הכרה - בתכלית הכללית - א, ב, יד, יז, כג.
העלאת ההכרות - כג. ראה גם: מושגים, חידושים.
הלכה - ראה גם: רוחניות התורה - ביחס לתלמוד המעשי.
הדרך הממוצעת הרצויה בהלכה - טז.
מצילה מדמיון מטעה - מג.
מקור המידות - לד.
הלכות דעות - טז, כח.
הלכות ציבור - עצות ומחשבות טובות על ישראל - כח.
המון - שפלות בהמית - כח.
העלאה - הכרות - ראה: הכרה.
מושגים - ראה מושגים.
נשמה - ראה: נשמה.
עולם - ראה: התבסמות העולם.
השגת השם - ראה: דרישת השם.
השקפה שטחית - טז.
התבטלות - בבודדיסמות - כו.
מסיגי היראה - כח.
התבסמות העולם - יז, כז, לב.
ע"י יחיד שמתעלה - מב.
התחלה - קשה - כא.
ז
זוהר - ראה: קבלה.
זכרון - יד.
ח
חברה - ראה גם: הדור, המון.
ויראת שמים - כ(א).
חברתיות והתבודדות - לט.
חובות הלבבות - כח.
חול - ראה גם: ציונות.
מקור המידות האנושיות - לד.

חומרות - בהלכות ובדעות - טז.
 חומרנות - כ(ג), כו.
 חידוש - בעולם הרוח - ראה : רוחניות.
 מושגים - ראה : מושגים, חידושם.
 חיים - אלוקיים - א, כד, כח.
 השפלתם ע"י האלילות - כח.
 חפץ החיים - יח, כ(א).
 מהשכל הגנוז - יב.
 מעשיים מתחדשים - כה.
 נעם - ראה : נעם.
 צמצום במסגרת הדת - כ(ד).
 חירות - לא ע"י כפירה - לא.
 מכח אורות מחשבה עליונה - לא.
 חכמי המוסר - ראה גם : מוסר.
 כב.
 חריפות - ראה גם : פלפול.
 מתברכת מרוחניות התורה - יד.
 ט
 טעות - במושגים אלוקיים והשפעתה - מא.
 חושב שמשגיג - מג.
 טעם בשמירת התורה - יט.
 י
 יאוש - מחמת מיעוט העסק ברוחניות התורה - כ(ג), כו, כח.
 יושר - בלימוד רוחניות התורה - י, כו, מב.
 יסודי התורה - טז, כב.
 יראה - ראה גם : מוסר.
 וגבורה - כ(א).
 חרדות נמוכה - ו.
 מענגת - כח.
 סיגים בה - יד, כ(א).
 עונש ורוממות - כח.
 פשוטה ועילויה - ז.
 ישיבה - לרוחניות התורה - כד.
 ישראל - ראה גם : ציונות, הדור, תלמידי חכמים שבארץ ישראל.
 אורם בא לרומם משפלות בהמית - כח.
 יחודם - ח, כ(ג).
 נשמתם קשורה באורה האלקית - כו.
 עין טובה - כו.
 רפואת תחלואי הגלות בהתגלות התורה - לב.
 שנאת האומה והתנכרות אליה - כד.
 כ
 כבוד - התורה ע"י לימוד רוחניותה - ג, כד.
 כח - כשנלחץ פורץ ממקום אחר - י, יד, כ(א), כח.
 כללים - ראה : תכלית, כללית.
 כנסת ישראל - ראה : ישראל.
 כעס - סילוקו ע"י לימוד רוחניות התורה - ד, ה, ז.
 כפירה - ראה גם : הדור.
 לא תוציא את האנושות לחירות - לא.
 מהעדר עסק ברוחניות התורה - ז, טז, כ(א, ד), כא, כב, כד.
 נקודות האורה שבחושך - כד.
 ל
 לאומיות - ראה : ציונות.
 לבוש - לאמונה - טז, כג.
 לימוד תורה - ראה : תורה.

לשמה - ההמון עושה על מנת לקבל פרס - ח.
שלא לשמה אצל לומדי תורה - יד.

מ

מדות - מקורן - לד.
השפעת רוחניות התורה עליהן - ראה: רוחניות התורה - טעמים לחיוב העסק בה, ...תוצאות מיעוט לימודה.

כהכנה ללימוד רוחניות התורה ראה: רוחניות התורה - דרכי לימודה, ...הכנות ללימודה.
מדע - מקור למידות - לד.
מוסר - ראה גם: חכמי המוסר, מדות.
באומות העולם - כו.
האמונה מקורו - טז.
חילוני - כד.

כהכנה לרוחניות התורה - ג, טו, כה, כו, מ.
לימודו - ד, כב.

מדרגות באנושות - כד, כו, כח.
מדרגות יחידים בו - ג.
מורים - תופעת הזלזול בהם - ז.
מושגים, חידושים - ה, י, יא, יט, כג, כד, כז, ל, לא.
טעות בהם וחומרתה - מא.
נפילתם - ה, יט, כד, כח.
מחלוקת - ראה גם: שלום.
ז, טז, כו.

מחקר - ראה גם: פילוסופיה.
ד, כד, לט.

מחשבה עצמית - כא, כד, כה, כח.
מטריליזם - (כג), כו.

משיח - התגלות תורה - לב.
מתינות - בלימוד רוחניות התורה - מב.

נ

נבואה - הבנת משמעות עניינה - כד.
מקור למושגים נעלים - כז.

ניצוץ - בשיטות ואמונות זרות - כד.
נסיגות (בעולם) - יז, יט.

נעם - ראה גם: ענג.
אלוקי - כו.

נפש - ראה גם: נשמה.
בהמית גדולה לראוים לפנימיות - לז.

עדינה וגסה - כח.
נצרות - ראה גם: דתות.

כד.

זיווג אלוקיות ואליליות אינו עולה יפה - כו.
נקודות אורה - בשיטות ואמונות זרות - כד.

נשמה - ראה גם: נפש.
חידושה והתעלותה - לד.

מוכרחת לפרוץ למרחב - י, יד.
מיתתה - מא.

נתגדלה - (כג), כה.
ס

סופרים - ג, כד.

חסרים עומק תורני - טו, כד.

סכנה - בלימוד קבלה - ג, כב, כה, לג, מ.
טעות במופשטות - מא.

ספקנות - ממיעוט העסק ברוחניות התורה - (כג), כו.
ספרים - בימינו צריכים להתחכם מהם - כא, כד.

ע

עולם - ראה : התבסמות העולם.

עין טובה - מבט עם ישראל - כו.

עיקרי אמונה - טז, כב.

עליה - ראה גם : העלאה.

גובה עליון מדי לאדם - לג.

עם ישראל - ראה : ישראל.

ענוה - ה, ז.

ענוה פסולה - כח.

ענג - ראה גם : נעם.

כב,ג).

טעם בשמירת התורה - יט.

עצבון - ממיעוט העסק ברוחניות התורה - ד, ה.

עריצות - כח.

פ

פחד - בתחילת העיסוק ברוחניות התורה - כא.

מונע עיסוק ברוחניות התורה - ט, י, כא.

נובע ממיעוט העסק ברוחניות התורה - ד, ו, כ(א), כח.

פילוסופיה - ראה גם : מחקר.

כד.

פלפולים - יחודשו - יד.

לעומת לימוד הרוחניות - ב, כח.

לפעמים נצרכים - לו.

פנטיזם - באומות העולם - כו.

פסיכולוגיה - כח נלחץ פורץ במקום אחר - כח, ראה גם : כח.

פסימיזם - ראה גם : יאוש.

כו.

פרושים - מול מחשבה עצמית - כח.

פריקת עול - ראה : כפירה.

צ

ציונות - ראה גם : הדור.

חיים המעשיים יהיו סיבה להגדלת הנשמה - כה.

הפניית הלבבות ליחודו של עם ישראל - ח, ט.

הרגש והשכל נדרשים לתחיה - כה.

חוסן לאומי ע"י לימוד רוחניות התורה- א, כ(א), כה.

לא ע"י התחזקות חומרית לבד נצליח - א, ח, יד.

צללים - בחיים המעשיים - כה.

צמאון - לרוחניות התורה - יד, וראה גם : הדור.

ק

קביעות - בלימוד רוחניות התורה - ג, ד, י, יג, יד, כ(ב), כא, כד.

קבלה - ראה גם : רוחניות התורה.

כד.

מקור הנעם - כו.

פסגת חכמת ישראל - א, ד, כה.

קניני חיים - להכרת הנעם האלוקי - כו.

קפידא - ה, ז.

ר

ראשונים ואחרונים - ההבדל ביניהם - יז.

יש ללמוד שניהם - כא.

רגש - דמיוני קל ורפוף - יא.

ההרגשה האלקית הברורה - ח.

הרגשה הופכת לדעה - ח, יז.

התמוטט - כט, לא.

יהדותי פנימי - כד.

יחסי הרגש והשכל ותפקידיהם - כה, כט.
 מתלבש בדמיון - כט.
 רעש והסתערות - כח.
 רוח הקדש - מושגיה - כד.
 השאיפה אליה - א.
 רוחניות - ראה גם: רוחניות התורה.
 גובה מעל מדרגת אדם - לג.
 דבר שאינו נלמד נופל - כב.
 חידושים בעולם הרוח - יד, יט.
 תלות המוחש ברוחני - יד.
 רוחניות התורה - ביחס לתלמוד המעשי -
 איחוד הזרמים - לט.
 השפעות ההלכה והרוחניות על האדם - לד.
 זיכרון - יד.
 חריפות - יד.
 חשש לגרעון חוקו - ב.
 לא מועיל הרבה בלעדיה - י.
 מתברך ממנה - ב, ט, י, יד, כ(ד), לה.
 מתברכת ממנו - מג.
 פשט מועיל כשהרוחניות מלאה - ד, ט, כח.
 רוחניות התורה - דרכי לימודה - ראה גם: הכנות ללימודה.
 גבורה - כו, כח.
 הגיון צלול - כה.
 הדרגה - כד.
 הקף כללי - א, יג, כד.
 השקט ובטחה - י.
 חפץ גדול ואדיר - כד.
 חרוף נפש - כד.
 יושר ובקשת האמת - ו, כו, מב.
 לא בבטלנות - כו.
 לא ברעש והסתערות - כח.
 לא למעלה ממדרגת אדם - לג.
 לב טהור - יד, כו.
 מחשבה עצמית - ראה: מחשבה עצמית.
 מתינות - כד.
 סדר - ד.
 עמל - כד.
 קביעות - ג, ד, י, יג, יד, כ(ב), כא, כד.
 שמחה - יג, כד, כח.
 שקידה - ג.
 רוחניות התורה - הכנות ללימודה - ראה גם: דרכי לימודה.
 הגייניות - כה.
 הסכנה בהעדרן - כה, מ.
 חכם ומבין מדעתו - כד, כח.
 מוסריות - ג, טו, כה, כו, מ.
 מחשבה עצמית - ראה: מחשבה עצמית.
 מידות - כא.
 מצב הגוף - כד.
 ספרי מוסר ומחקר - ד, כד.
 עומקה של תורה - טו, כד.
 עת לעשות לדי' - ג.
 פילוסופיה - כד.
 רוחניות התורה - הראויים לה - ראה גם: תלמידי חכמים שבארץ ישראל.
 ד, ז, טו, טז, יז, כ(ב), כד.

חלקם עסקו רק ברגש - כה.
נפש בהמית גדולה - לז.
עסקם בהלכה - לה, לו, לח, לט.
רוחניות התורה - טעמים לחיוב העסק בה - ראה גם : ...תוצאות מיעוט לימודה, אמונה.
אהבה - כא.
אחדות ושלוש - ז, טו, טז, כו.
בירור האורה שבשיטות אחרות - כד.
השקפות מלאות ובריאות - ב, ג, ח, יד.
התעלות הנשמה - לד.
חידוש המושגים - ראה : מושגים, חידושם.
טיהור המידות - יד.
יסוד הגאולה - כה.
כבוד התורה - ג, כד.
כעס - סילוקו - ד, ה, ז.
מקום שלבו חפץ - ז.
עוצמה וחוסן לאומיים - א, כ(א), כה.
פחדים, סילוקם - ד, ח, כ(א).
צורך הדור - ראה : הדור, ציונות.
קישור לכללי התורה - לה, לח.
רוגז - סילוקו - ד, ה, ז.
שלמות תלמידי חכמים ורפואתם - ד, טו, טז, כח, לז.
שנאה - סילוקה - ז, טז.
תועלת ללימוד המעשי - ראה : ...ביחס לתלמוד המעשי.
תכלית הכל - השגת השם - יג.
תענוג ונעם עליון - כ(ב), ג, כו.
תשובה לתורה ולמצוות - א, יא, יב, כ(ד).
רוחניות התורה - סיבות מיעוט לימודה -
איסור - כב.
דאגה מגרעון חוק התלמוד המעשי - ב, יד.
התחלה קשה - כא.
חושבים שכבר למדנו - יג, כב.
מורא מחופש המחשבה - י.
נמנע מאדם ע"י אחרים - ז.
סיבות מעשיות - ז.
סכנה - כב, כה.
ענוה פסולה - כח.
פחדנות - ט.
תקלות בעבר - כה.
רוחניות התורה - תוצאות מיעוט לימודה - ראה גם : ...טעמים לחיוב העסק בה.
איחור הגאולה - יט, כה.
אין קיום לבניני הרוח - א.
גאווה - ג, כח.
דתות אחרות שובות נפשות - כד.
התלמוד המעשי בלא סדרים - ב.
זלזול הורים ומורים - ז.
חולשת תלמידי חכמים שבארץ ישראל - ד, כח.
חומרות בדעות - טז.
יאוש - כ(ג), כו, כח.
ירידת מושגים - ה, יט, כד, כח.
כפירה - ז, טז, כ(א), ד, כא, כב, כד.
מחלוקות ופילוגים - ז, טז, כו.
נפילת הדור - ב, יט.
סכנה לראוים לה - לז.
ספקנות - כ(ג), כו.

עצבון - ד, ה.
 פחד - ד, ו, כ(א), כח.
 רוגז וקפידא - ה.
 שאיבה ממקורות זרים - ג, ח.
 שנאת האומה - כד.
 רצון - עליון - לב.
 חפץ החיים - יח, כ(א).
 ש
 שיווי משקל - שכל ורגש - כה.
 שיחת חולין - של תלמיד חכם - כב.
 שירה - לט.
 שכל - ראה גם: רוחניות התורה - דרכי לימודה, מחשבה עצמית.
 אליהו יתגלה בדרך שכל - לב.
 השימוש בו - י.
 יחסי הרגש והשכל ותפקידיהם - כה, כט.
 קורת רוח והרחבת דעת - כח.
 שלום - ז, טו, טז, כ(ד).
 שליטים - גאוותם - כח.
 שמות - ראה גם: מושגים.
 חדשים - ה.
 שמות אלוקיים, פגימתם והשלמתם - ה, ל, לא.
 שמחה - ה, כ(ג), כא.
 בלימוד רוחניות התורה - יג, כד, כח.
 שנהא - סילוקה ע"י לימוד רוחניות התורה - ז, טז.
 שנאת האומה - כד.
 שנה ופרש - ז.
 שפלות - ראה: ענוה.
 ת
 תהליכים - באמונת העולם - כו.
 תורה - ראה גם: רוחניות התורה... הלכה, מוסר, מחקר, פילוסופיה, ראשונים ואחרונים, ספרים.
 ותפלה - כה.
 התגלותה בימות המשיח - לב.
 תכלית - כללית - א, ב, יד, יז, כג, לה, לו, לח.
 תכלית הכלל - השגת השם - יג.
 תלמיד חכם - אתפשטותיה דרעיא מהימנא - לב.
 שיחת חולין שלו - כב.
 שנה ופרש - ז.
 תלמידי חכמים שבארץ ישראל - הראויים ביותר לאורה האלקית - ד, כו, כח.
 סיבת חולשתם ועצבונם - ד, כח.
 שפלות גרועה - כח.
 תפקידם - ח, ט.
 תמימות - יח, כ(ג).
 ומחקר - לט.
 תפלה - ותורה - כה.
 תקלות - ראה גם: סכנה.
 אצל לומדי קבלה - כה.
 תרבות - דרך ארץ - לו.
 מתעלה - לב. ראה גם: התבסמות העולם.
 תשובה - ראה גם: בעלי תשובה, הדור.
 מכח רוחניות התורה - א, יא, יב, כ(ד).

שיחת רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

סתרי תורה

שיחת רבנו : סתרי תורה
(אורות התורה פרק י)

- א.
- הראוי לעסוק בנסתרות
- ב.
- העת הראויה לנסתרות
- ג.
- התרכזות זמנית בנסתרות
- ד.
- חילופי כשרונות
- ה.
- לימוד מתוך ענווה
- ו.
- רגש כללי של סתרי תורה
- ז.
- עומק הנגלות לפני הנסתרות
- ח.
- התחכמות שטחית בנסתרות
- ט.
- גימטריות ועמקות חכמה
- י.
- רגש פנימי ושכליות
- יא.
- שייכות נפשית ושכליות
- יב.
- הכנה ללימוד הבהיר
- יג.
- עיסוק בנסתרות ושקידת התורה
- יד.
- התגברות על תשוקה לנסתר
- טו.
- תורה שלמה – תורת חסד
- טז.
- העזה ונסתרות
- יז.
- הכנה מוסרית לחכמות עליונות
- א. הראוי לעסוק בנסתרות

<5.1> המגמה האידיאלית היא לתפוס את התורה בשלמותה. התלמוד הוא המשך התורה שבעל-פה הנובע מן המשנה, בירור המשנה. לימוד הגמרא מחזק את התוכן היהדותי הרוחני של האדם מישראל. 'הזהר' הוא ביאור הדברים הנסתרים שבמשנה, עמקי האמונה.

<5.1> אמונה אינה עניין של רגש. שכל ורגש הם שני צדדים בנפש האדם החי; אך "צדיק באמונתו יחיה"¹. אמונה היא חיים, ונובעת מחיוניות הנשמה, לכן היא צריכה להתגלות גם בשכל וגם ברגש. יש הבחנה בין שכל ואמונה. ב'קהלת' נאמר: "החכמה תחיה את בעליה"², "תחיה" בבניין הפעיל. החכמה גורמת ומסייעת לחיים. ואילו באמונה נאמר: "צדיק באמונתו יחיה"³, בבניין פעל. האמונה היא עצם החיים. אמונה היא באמת השכל היותר גבוה ויותר אמיתי. התפיסה הגורסת שאמונה היא רגש - מביאה לכפירה, שהרי יש אדם אשר אין הרגש שלו מושך אותו אל העניין האלוהי.

<5.1> הגמרא מתארת שבאחרית הימים יתגלו סתרי תורה³, אולם אדם צריך קודם להתמלא "בשר ויין" – הלכה ותלמוד, ואחר-כך יוכל ללמוד נסתרות. "אין לאדם לטייל בפרדס, רק לאחר שמילא כרסו בשר ויין"⁴.

<5.1> "מתי הוא טוב ללמוד סתרי תורה, כשהתשוקה הפנימית של קרבת ד' היא חזקה, מתעלה ומתגברת, עד שלא תתן מנוח לנפש, ואינה משביעה את חפצה בשום תוכן רוחני וקדוש שבעולם, כי אם עם ההגיון הפנימי המדבר ברזי עולם"⁵. הדבר צריך לבוא מתוך דחיפה פנימית של האדם ללמוד נסתר, אחרי שהתמלא בכל חלקי התורה הקודמים, וכאשר תשוקתו היא טבעית ופנימית, רק אז הוא

רשאי לעסוק בכך. "זאת היא התכונה של עסק בתורה לשמה, שעל זה שנינו: 'וכל העוסק בתורה לשמה הרי זה מתעלה'"5. רק אז לימודו נקרא לימוד לשמה, והוא מתברך, כדברי המשנה באבות: "העוסק בתורה לשמה... מגלים לו רזי תורה"6.

ב. העת הראויה לנסתרות

<5.1> "לא בכל עת ראוי האדם להופעות רוחניות עליונות"7. לא בכל עת יוכל לעסוק בעניינים נסתרים נעלים. חייב האדם להבהיר לעצמו אם הוא ראוי באותה עת לעסוק בנסתר. ואילו רוב הזמן בו אין לו הרגשה מרוממת לעסוק בנסתר, יש לו לנצל לעסוק בתורת הנגלה. "והעתים הרבות שאין בהן הארה עליונה, הן הן הראויות להיות מקודשות ללמודים הנגלים בגופי תורה ולעבודה מעשית. אבל כיון שאור הנשמה מתפרץ, מיד צריכים ליתן לו את חופשו, שילך ויתרחב, יצייר, ידמה, ישכיל וישגי, ישאף וישתוקק האדם לגבהי גבוהים, למקור שרשו, לחיי נשמתו, לאור חיי נשמת כל העולמים, לאור אל עליון, לטובו והדרו"7.

<5.1> לימוד הנסתר, אסור שיהיה סתם עניין של סקרנות, לכן יעסוק בו אדם שהתעלה בצד הנגלה של תורה, ורק בעיתים מיוחדים, כשירגיש צורך מיוחד, יוכל האדם הנעלה לעסוק בנסתר.

<5.1> גדולי ישראל היו בדרך כלל גדולים בשני צדדי התורה. הרמב"ן, "אביהן של ישראל"8, היה גם גדול בקבלה, וכן רבי יוסף קארו. וכן צריך כל אדם למצוא לו זמן שראוי לו להקדיש ללמוד במוסר ובאמונה, אך זה צריך לתפוס רק חלק קטן של זמנו. את עיקר זמנו עליו להקדיש ללימוד גמרא והלכה9. התורה מקדשת את האדם. בתלמוד מתגלית החיוניות האלוהית של כלל ישראל. "כי הם חיינו ואורך ימינו"10. על ידו, התורה חיה בכל הגוונים והצדדים של חיי האדם. ככל שאדם תופס יותר חלקים מן התורה, יותר הוא דבק בצד המוסרי הרוחני והאלוהי של כלל ישראל. על-ידי הלימוד הזה, האדם מבריא ומתעלה במוסריותו ורוחניותו, ודבק יותר בשכל של כלל ישראל.

<5.1> עם זאת, יחד עם התעניינות האדם בתורה כולה והתגדלותו בה, הוא יכול להתדבק בצד המסויים של התורה. עם התקדמותו בתורה, הוא מתקדש יותר, ויכול להתקרב לעסק ופגישה עם הצד המוסרי הנסתר שבתורה.

ג. התרכזות זמנית בנסתרות

<5.1> "כשם שמנויה וגמורה היא, שאם רואה אדם, שהצלחתו היא ברוחניות התורה ובחכמת האמת, וקשה לו העיון ההלכותי, אז חיובו הפנימי הוא לקבוע את החלק היותר עקרי מזמנו לעיון ההוא המסתגל לרוחו, כמו כן אם רואה אדם שלמודו בסתרי תורה מקדש אותו, מעלה את רוחו ומקרבהו אל הקדושה בהרגשת לב ושכל פנימי, ומהלמוד הנגלה אינו רואה את הפרי הנחמד הזה, ולא עוד אלא שאינו מספיק לגרש ממנו את גסות הנטיות, שהוא מרגיש ברוחו, אז מופת גמור הוא שתקונו הוא בלמוד החלק הזה של אור התורה הפנימי של חכמת האמת"11. אם אדם מרגיש שלימודו ההלכותי והנגלי נפגם בגלל צערו ורצונו ללמוד נסתר, ייתכן ובמצבים מיוחדים יצטרך לעסוק עיקר זמנו בצד הנסתר, כאשר הוא מרגיש שלימוד זה מקדש אותו ומסייע לו ללימוד הנגלה. ואם הלימוד של הנגלה אינו מצליח לחנך די את האדם – "אינו מספיק לגרש ממנו את גסות הנטיות" – אז חובה עליו לעסוק יותר בצד הפנימי שבתורה. "אז מופת גמור הוא שתקונו הוא בלמוד החלק הזה של אור התורה הפנימי", ומתוך הקדשת זמן רב יותר לנסתר, יוכל האדם לחזור אל לימוד הנגלה, שאז גם הוא יעזור לו להתחזק באמונה. "וכשירגיש בקרבו צחצוח וטהרה כזו, עד שגם הלמוד הנגלי יעודדהו במדרגת הקודש, יוכל להרבות גבולו יותר, עד שימלא את תפקידו יפה, וישוב עוד להתענג עוד בלמודי הרזים העליונים"11. זו תהיה מעין חזרה בתשובה אל הלימוד הנגלה, ומתוך כך שוב יוכל לחזור לעסוק ברזי התורה.

<5.1> חז"ל מדגישים שבאחרית הימים יתגלו רזי תורה במדה גדולה: "לְאֹכֵל וְלְשֹׁבֵעַ וְלַמְכַסֵּה עֵתִיק". מסופר על יחזקאל שאכל את המגילה12, ובישעיהו יש פסוק: "לאכל ולשבעה"13. מרוב שפע של לימוד רזי תורה, יהיה צורך בכיסוי.

<5.1> "והכל לשם שמים בכונה טהורה. ולא בזה ענות עני"11. עשירות האדם בתורה יכולה להיות בכוח, אך צריך להוציאה לפועל על-ידי אהבת התורה ושקידתה. לפעמים אדם מרגיש גאווה וגסות רוח, הוא חושב שהוא משיג את הכל בקלות ואינו צריך ללמוד, ומתוך כך מגיע למצב של בטלנות וחסרון בתורה. לכן גם אנשים שהיו מוכשרים להיות גדולים בתורה, אינם מתגדלים. ומאידך, אנשים אשר הם עניים בכישורונות, אולם יש להם שקידה גדולה, מתקיים אצלם: "המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר"14, "ולא בְּזֶה עֲנִית עֲנִי"15.

ד. חילופי כשרונות

<5.1> "אפילו אם נמצא אנשים גדולים בתורה, ביראה ובחכמה, שאין העניינים של סתרי תורה נוגעים להם, מפני גודל מעלתם, מפני שיש להם רכוש רב להעסיק בו את רוחניותם במכמני התורה והחכמה הגלויים, אל יפול בזה לבו של אדם, שהוא מרגיש בקרבו חוש פנימי, ולחץ של עריגה נשמתית אל ארחות הרזים. כי אפילו אם נחליט שתשוקה זו באה לו מפני מיעוט כשרונו לעניינים הגלויים, מה בכך, סוף סוף זאת היא מתת חבלו, וראוי לו לשמח בחלקו, כי קרוב ד' לכל קוראיו באמת ובתמים, ולא

ניכר לפניו שוע מפני דל"16.

<5.1> יש גוונים שונים ומדרגות שונות שמשלימים יחד את התורה, ולבני-אדם יש נטיות שונות בשייכותם לתורה. יחד עם זאת, יש לזכור שכל הגוונים שייכים לתורה, אלא שכל אדם על-פי נטייתו האישית מתגדל בצד מיוחד השייך לתורה. יש אנשים הנמשכים יותר בפנימיותם לעסוק בסתרי תורה, וכן יש גדולים בתורה שיש להם פחות נטייה לסתרי תורה. לכן, אדם בעל נטייה לסתרי תורה, אינו צריך להרגיש חולשה מפני שגדולי תורה אינם עוסקים בכך, וצריך לזכור ש"לא ניכר לפניו שוע מפני דל". העשיר והעני שווים לפני ד', העשיר בתורה, והעני בנגלה, שיש בו יותר סתרי תורה. ה. לימוד מתך ענווה

<5.1> חז"ל אומרים: "אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה" (ברכות יז א). יש צורך ביחס חיובי לכל אדם, מתוך הכרת הערך המיוחד של כל ברייה. וכמו שכך הוא בין תלמיד-חכם לעם הארץ, כן הוא בין תלמידי-חכמים.

<5.1> "סתרי תורה, מתוך שהם באים ממקור עליון, מחביון העוז של פנימיות הנשמה, חלק אלוה ממעל"17. סתרי תורה באים מפנימיות נשמת ישראל, וכל המילים שנאמרו ביחס לסתרי תורה לא יספיקו, לכן יש לחזור על הדברים פעמים רבות. סתרי תורה הם עמקות נשמתנו, לכן הם הדבר היותר גדול השייך לעומק הפשט של מציאותנו. לכן פנימיות אמיתית זאת שייכת לכל הלבבות של ישראל, גם אם אינם מרגישים בצורך של סתרי תורה ואינם מבינים את הערך של סתרי תורה. אמת אמיתתה של תורה מבחינת יצירת האדם הרוחני, היא סתרי תורה, וגם לאלה שאינם מתבלטים בכישרון רוחני. "בשביל כך הם יכולים להכנס אל כל הלבבות, גם ללבבות האלה שלא באו למדה של דעה רחבה לקנין מדע רחב ועמוק"17. מאחר ויש שאיפה וצימאון לסתרי תורה, אין לדכא אותו. אמנם הכשרון לסתרי תורה הוא כשרון מיוחד, ויש אחרים שיש להם נטייה לגדלות של תורה מצדדים אחרים. יחד עם זה, גם מי שיש לו נטייה לסתרי תורה צריך להיזהר לא לגשת ללימודם בחיפזון אלא בזיהרות רבה. "וכשהם משתמשים בכשרונם זה, שהוא הנטייה לרזי עליון, עם הידיעה בחולשה המדעית שלהם, שהיא ממלאתם ענווה, אז מביאים הם ברכה לעולם, ומגלים הם בחפצם הטהור אור גדול של דעת קדושים, שהיא לא נוגעה מכל מחלה שיש במצרים הצרים של חכמת אדם ורוכסי לב איש"17. חייבים לזכור שסתרי תורה הם חכמה עמוקה מאוד ועל האדם להיות עניו ביותר כדי שלא יטעה בגישתו ללימודים אלה, וזה בכך שיכיר בחולשתו המדעית שהיא תגרום לו ענווה, ואז עיסוקו בסתרי תורה יביא ברכה רבה לעולם.

<5.1> "אבל אם אלה האנשים לא יכירו את המגרעת והחולשה שלהם, ולא ידאב לבם על זה כלל, אלא יתנשאו בגובה רוח, שבאמת כל רזי חכמה לפנייהם גלויים, אז יקלקלו את חוסם הרגש, ולא יעצרו כח לגלות את הפנינים הקדושים ממקור המחצב של תהום הנשמה, שאינם מתגלים כי אם לדכאי רוח וענוי צדק". אם העוסק בסתרי תורה יתמלא בגאווה – אז יתגלו ממקור קדושה זו טיפשות וחוצפה.

<5.1> חכמי ישראל מסרו לנו לפעמים את דבריהם בצורה של דרשה. למשל: "כף אחת עשרה זהב"18. אם אדם זה יתכופף כף אחת, כפיפה אחת, הוא יהיה "עשרה זהב", יוד זהב, יהודי [ייד] מזהב, כפיפה במידה נכונה, ענווה במידה נכונה, בונה את האדם.

<5.1> כמו כן, "אם יסתר איש במסתרים ואני...19", אם יעסוק אדם במסתרים, בסתרי תורה, אולם מחזיק טובה לעצמו, מחשיב את ערך עצמו, ומכניס את ה"אני" בתוך לימודו – אז "לא אראנו"19, ריבוננו-של-עולם אינו מכיר ואינו מעריך לימוד זה. ו. רגש כללי של סתרי תורה

<5.1> "גם מי שאינו מוכשר לצייר בשכלו את דקות הענינים הנשגבים, המוצעים בסתרי תורה, ובכל ההצעות של חכמת הרזים, מכל מקום הרגש הכללי וההתעדנות הנפשית יוכל להרגיש מצד עצם טבעיותה של הנשמה המשכלת והחוש האמוני הטבוע בנפש"20. "תורת ד' תמימה משיבת נפש"21. "למה היא משיבת נפש – שהיא תמימה"22. כמו כן האמת היא השלמות, ופנימיות התורה נקראת "חכמת האמת" – התגלות הדבר בשלמותו.

<5.1> חז"ל קובעים בעניין קבלת גרים, שאי-אפשר להיות שייך לתורה ולישראל על-ידי העמדת תנאים, אלא אך ורק על-ידי קבלת התורה בכללותה23. המגמה הכללית של נפש האדם מישראל היא להקיף הכל, ואם אינו משיג את הכל, זה בגלל עיכובים טכניים שיש בכל אדם ואדם שקונה את התורה לפי מדרגתו המיוחדת, למרות שלכל אדם יש ההכנה היסודית של שאיפת הנפש לכלליות.

<5.1> בכל דבר יש מדרגות, וכן הוא גם בלימוד, כאשר האדם צריך לשכלל את דרך הלימוד תוך כדי מהלך לימודו. באדם יש שכל ורגש, ויש אדם שאת המדע האלוהי העליון – סתרי תורה, אינו מסוגל להשיג אלא רק מצד הרגש. יש לו צימאון כללי ושאיפה כללית לרזי תורה, שאינם נובעים מגדלות בלמדנות. הוא אינו מסוגל לעסוק בעניינים אלה במלוא התפרטותם, אלא בצורה כללית, והוא יגיע לכללות זו על-ידי "החוש האמוני הטבוע בנפש", על-ידי שייכות נפשית לכלליות התורה.

<5.1> "והשמוש השכלי יוכל להיות אצלו רק לזכך את המושגים, שלא יפעלו אצלו פעולות מטעות, הסותרות את הדעה הצלולה ואת האמונה הטהורה בַּזְפוֹת הכרותיה"22. הוא ייעזר בשכל רק לבירור

יסודי של המושגים כדי למנוע שיבושים בהבנת סתרי תורה. הוא חייב להגיע לדרך ממוצעת להיות שייך לכל באמצעות השכל והרגש כאחד, וערכה של השכליות, בהפצת אור על הרגש, ועל-ידי כך היא מרוממת את האדם. "ואז ישארו אצלו הרשמים הרוחניים בתור מחשבות מנשאות את הרוח, ומרוממות אותו לספירה האלהית העליונה, שהוא מקור האשר והזהר הנשמתי ליחיד ולציבור"22. ז. עומק הנגלות לפני הנסתרות

<5.1> "ב'שולחן ערוך' מובא: "חיי עולם נטע בתוכנו" – זו תורה שבעל פה (או"ח קלט י), עיקר קיומה והמשכה של תורה שבכתב, החיה בתוכנו, בתוך כלל ישראל ובתוך כל אחד ואחד מישראל, על-ידי לימודה. כל אחד ואחד מתגלה בתוכו תורה כפי מדרגתו. לימוד התורה מקיף את כל חלקי התורה כולה, הלכה ואגדה, מצוות מעשיות והבנתן הכללית והבנת פנימיות התורה, רק כך אפשר להגיע לתורה בשלמותה.

<5.1> "מתוך לימוד פנימיות התורה מגיע האדם להכיר "מי שאמר והיה העולם"24. וכן אמרו חז"ל: "למה קדמה שמע לוחיה אם שמוע? שיקבל אדם עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות"25. מתוך יסוד האמונה יגיע האדם לדקדוק במצוות.

<5.1> "תורת ד' תמימה משיבת נפש"21, "כשהיא תמימה היא משיבת נפש"26. לעומת גישת האפיקורסים לתורה, לתפוס חלקים וקטעים ממנה, מתוך כך מגיעים לחוסר אמונה ולכפירה, כפי שמתאר ישעיהו הנביא "והיה להם דבר ד' צו לצו צו לצו לקו לקו לקו זעיר שם זעיר שם"27.

<5.1> "המהלך הגדול של קוממיות ישראל, קבוץ גלויות וגאולת העם, מחייב גם שלמות התורה, לכן יש צורך מיוחד בזמן הזה להגביר את אותו צד שנזנח בדורות האחרונים: לימוד אמונה. וכן הוא בהקדמת 'מסילת ישרים', שם מתברר שגם מוסר ואמונה דורשים לימוד רב: "אז תבין יראת ד"28. אבא הרב זצ"ל כתב בכתב יד שצריך "שיהיה קביעות דבר יום ביומו של לימוד פנימיות התורה", אך בהדרגה: א. ספרי מוסר. ב. ספרי דעת, חכמה ומחקר, כגון 'כוזרי', רמב"ם, 'חובות הלבבות'. ג. סתרי תורה ורזיה שהם החכמה העליונה.

<5.1> "אם אין תורה אין קמח, ואם אין קמח אין תורה. תורה היא הצד הנגלי, וקמח הוא הצד הפנימי לשלושת חלקיו. קמ"ח: קבלה, מוסר, חקירה, ולפי סדר מדרגותיו: מוסר, חקירה, קבלה. רבי חיים מוולוז'ין כתב שהיכן שמסתיימת הפילוסופיה, מתחילה חכמת הקבלה29, שהיא עמוקה הרבה יותר מאשר הפילוסופיה הנגלית.

<5.1> "חסרון גדול בלומדי קבלה הרגילים, מה שאינם משוטטים בתחילה בשכלם, ממקורותיה של תורה, להשכיל בעניינים האלהיים, כי אם הם מלעיטים את עצמם ברמזי למודים הכתובים בספרים, שעל ידי זה אין שכלם מתרומם כי אם איזה רגש כהה מאיר בקרבם"30. בלומדי קבלה רגילים יש חיסרון, שהם אינם משיגים תחילה את עומק החכמה האמיתית העליונה, המדע האלוהי, מדע הקודש. יש בקבלה מונחים מיוחדים לצד הפנימי של התורה, שמות וכינויים מיוחדים, ואנשים אלה רק לומדים מילים אלו וחוזרים עליהן ללא חדירה לעומק משמעותן, ללא ירידה לעומק החכמה האמיתית. זה חיסרון, ולא זו הצורה הנכונה ללמוד קבלה וחכמת הקודש. כדי ללמוד קבלה יש צורך בשכל גדול ואדיר, אף יותר מאשר ללימוד התורה הנגלית. לכן צריכים ללמוד תחילה את "העניינים האלהיים" מתוך התורה הנגלית, "ממקורותיה של תורה".

<5.1> "אבל לא זאת המרגעה, כי אם אחר שהאדם משוטט בשכלו לדעת את ד', והוא מצרף לזה שקידה הגונה במשלי חכמים וחדותם הנאמרים בענייני הרזים לכל פרטיהם, אז הוא מתעלה, והעולם כולו מתעלה עמו, זוכה לעצמו וזוכה לכנסת ישראל ולכל התלויים בה, שהוא הכל ממש"30.

ח. התחכמות שטחית בנסתרות

<5.1> "מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו" – למי נאה למלל גבורות ד'? למי שיכול להשמיע כל תהלתו"31. כמובן, אי-אפשר להגיע לשלמות הזאת של השמעת כל תהלתו, אך צריך להשתדל כמה שאפשר להתקרב לשלמות הזאת על-ידי עיסוק בתורה בשלמותה.

<5.1> "יש שמיעוט השכל מביא את האדם לנסתרות, אבל לא מפני שהנסתרות מתאימים לבערות, אלא מפני שהניצוץ השכלי העליון מסתתר על ידי ההתחכמות, וכשאפס האור המתעה הכהה של ההתחכמות, מתעוררת התשוקה של הניצוץ העליון שבשכל, אבל לא יוכל להגיע לגמר פתרונו כי אם כשישוב ויעמיק בחכמה בדעת ובכשרון, אז יגיע למידה זו שידע את ערך ההתחכמות האנושית וחולשתה, וממילא תשאר נטיתו רק לשם ההתקשרות עם השכל העליון הנובע מהזיו האלהי בכל תוקף תפארתו"32.

<5.1> "העניינים שבפנימיות התורה הם עמוקים יותר, ולכן אמיתיים יותר. בחכמה יש מדרגות שונות, ורזי תורה נקראים חכמת האמת. כדי ללמוד סתרי תורה צריך האדם שכל גדול ועמוק, וגבורה גדולה מאוד. סתרי תורה אינם מתאימים לבערי דעת; אי-אפשר להתחמק מלימוד בנגלה על-ידי בריחה ללימוד הנסתר. התחכמות שטחית בניסיון להבין סתרי תורה גורמת לעיכוב השגתם, מפני שיש צורך בשכליות עליונה, ורק כשאין האדם מותעה על-ידי התחכמות שטחית רק אז יוכל להגיע למדרגה שכלית גבוהה, ועל-ידי מדרגה גבוהה זו שהגיע אליה, יכיר האדם לדעת את ערכה האמיתי של

ההתחכמות האנושית, ועל-ידי כך יכיר גם את חולשתה. וההכרה בערכה האמיתי של החכמה האנושית שוב תכשיר את האדם לשכל עמוק, ומתוך כך ללימוד כל התורה בשלמותה בעמקות יותר גדולה.

<5.1>שאלה: מדוע הזוהר כתוב דווקא בארמית?

<5.1>הרב: עברית היא שפת הקודש, שפה מיוחדת שמדוברת בעם-ישראל. בשפה זו מדברים בענייני חול כבענייני קודש. ארמית היא שפה הנקראת: קרובה ללשון הקודש³³, לכן יש בה קדושה מסויימת. ומאחר והשפה העברית המיוחדת שימשה גם לענייני חול, היו צריכים חז"ל למצוא שפה נוספת אשר בה יבטאו את רזי התורה. זה נבע מכך שהיה לחז"ל שפע של דברים עליונים, שהיו צריכים כלים נוספים כדי להביאם לביטוי. אולם בגלל עליונותם של הדברים לא רצו שיהיו הדברים מובנים לכל אחד, לכן אמרום וכתבו בלשון ארמית, שהיא קרובה ללשון הקודש, אולם לא היתה מובנת לכל. ט. גימטריות ועמקות חכמה

<5.1>"המעין העליון, מקור אמת אין סוף, יופי אין קץ, גבורה אין גבול, הולך הוא ומפכה במקורה של רזי תורה. עומד הוא להחשף בדרישת אותיותיה, ציוריה, הופעותיה, בכל ארחות הבטוי המחשבתני והלשוני"³⁴. רבי עקיבא היה דורש תילי תילים של הלכות מכל תג ותג שבתורה, וכן היה דורש כתיב אותיות³⁵.

<5.1>"וכשהנשמה לואה מכל המצרים אשר במדעי הגבול, השאיפות הצרורות בתחומים צרים, שהכיעור והגיעול מתגלה בהם בהתעוררות תנועותיהם השונות, אז תמצא לה מחבא מזרם בצל צח של הגיון רזי עולם ופליאות קודש, אשר בדרישת סתרי תורה. ומתוך ההרים התלולים, הנראים כרוכסי מצָעָר, כיוון מספרים, הערכת גימטריאות, רמזי שמות, זרמי מקרא, הלכה והגדה, אור שמש יוצאת בגבורתה, להיות לצדקה ומרפא, הנה נראה, וכל המביטים אליה ינהרו, וישבו וחיו. אשרי כל טועם טעם עדן אלהים ונחלי עדניו, מצוף דבש סתרי קודש, מסוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם"³⁶.

<5.1>חז"ל היו מיני נשמות לא רגילות, הם היו מעל כל הקטנות של המדעים המוגבלים בגבולות הטבע, ומעל השגות שכליות רגילות של בני-אדם. אך באותה תקופה, מיעוט דבקות בד' של אנשים רגילים הביא לקטנות דעת וחכמה על גבול הרשעות. על-כן היה הכרח לבטא את ביטויי החכמה העליונה הזאת בדרכים לא רגילות כדי להסתירם מן ההמון. וכך יש להבין את כל הגימטריאות וכדומה שנמצאות אצל חז"ל, שאינם סתם חשבונות, אלא טומנים בתוכם ובתוכם עמקות החכמה העליונה³⁷.

י. רגש פנימי ושכליות

<5.1>"אחת מהנפלאות של תלמוד רזי תורה היא, שבזמן שהאדם לומד את העניינים הנשאים הללו מתוך אהבה ורגש פנימי, אע"פ שאיננו יכול לתפוס את העניינים בהבנה שכלית בהירה, מכל מקום הם מרוממים את כל מהותו, ואחר כך מבהיקים העניינים עליו את אורם, עד שנחלי נהרי חכמה מתפשטים עליו, והוא מוסיף על ידי התעלומה הפנימית, הבלתי-ברורה, שכל בהיר ומחשבה ברורה בדרך הופעה בחוג השכלתו"³⁸.

<5.1>לימוד סתרי תורה, שהם החכמה האמיתית, צריך ביסודו שכל עליון, אולם אם יש לאדם גישה ושייכות נפשית לסתרי תורה, יש ערך לעיסוקו בהם גם ללא העמקה שכלית עליונה, ומתוך העיסוק בצורה זו, יגיע להיות שייך להם, על-ידי התרוממות הנפש. בדרך זו, הצימאון האמיתי לדבר ד' שבא ממעמקי הנפש נגש עם ההעמקה השכלית ובהירות החכמה והדעת. יא. שייכות נפשית ושכליות

<5.1>"כשמסתכלים בראי טהרה של תורה בלב נאמן, אע"פ שהדברים הרוחניים מצטיירים בכח הדמיון, מתפרשים הם אח"כ בכל ארחות השכל, ומשתוים עם כל דרכי ההגיון הצלול. אמנם לעולם ישארו עודפים וגדולים מכל הפירושים, ויהיו למעין שממנו יקירו כל הנחלים ההגיוניים בכל הדרם וגדלם"³⁹.

<5.1>השאיפה הנפשית לרזי תורה, ובהירות השכל הנצרך ללימוד זה, אינם עומדים בסתירה, אלא הם שני צדדים המשלימים זה את זה: תחילה שייכות נפשית לעניינים אלו שמתגלה אחר-כך בהעמקה שכלית גדולה. מתוך השפע הנשמתי, נמשכת התפרטות להבנות שכליות עמוקות, ואחר-כך נשאר בנשמה שפע של דברים גדולים יותר מאשר הפירושים שהתפרטו על-ידי השכל וההגיון. שפע זה יהיה מעיין אשר ממנו ינבעו ויקרו חכמות עליונות, "נחלים הגיוניים בכל הדרם וגדלם". יב. הכנה ללימוד הבהיר

<5.1>"כשעוסקים בלימוד נסתרות בלא ביאור, אבל בלב טוב ונאמן, דומה לירידת גשמים על ידי עננים, וקשה יומא דמיטרא כיומא דדינא, אבל אחר כך גדול הוא שפע הברכה היוצא מזה, ושמש צדקה זורחת, ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים"⁴⁰.

<5.1>עיסוק בלימוד נסתרות ללא הבנה מעמיקה, דומה לירידת גשמים על-ידי עננים שמביאים ברכה. כך הוא האדם העושה הכנות על-ידי הלימוד ללא ביאור, להשיג אחר-כך את הדברים במלוא בהירותם. מתוך העניינים "שמש צדקה זורחת".

יג. עיסוק בנסתרות ושקידת התורה

<5.1> "המניעות מאיזה ציור של שקידת התורה, שבאות מחמת טהרת הנשמה וגעגועיה לציורים רוחניים עליונים, אינן בכלל בטול ומניעה של תורה, כי אם דרגה עלאה לעלות על ידה לשקידתה של תורה העליונה, כמדת רבן יוחנן בן זכאי שלא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה, אף על פי שהיה עסוק בדבר גדול, שהוא מעשה מרכבה, שהדומיה בה הוא דבר של הכרח, מ"מ השקידה הנובעת מעומק הידיעה ובירורה היא מתגברת על כל" 41.

<5.1> "אין אדם לומד אלא ממקום שלבו חפץ" 42. דבר זה נכון הן לגבי הצד הנגלה שבלימוד, הן לגבי לימוד סתרי תורה – כל אדם לפי נטיית ליבו. יש פעמים שהנטייה לסתרי תורה עלולה להפריע ללימוד ושקידת התורה, מה שהוא לכאורה ביטול תורה. אלא שבאמת אין סתירה בין לימוד רזי תורה ולימוד שאר התורה, מפני שתורת ד' תמימה, וכל הלימודים שייכים לתורה, וכפי שאם אדם עוסק במסכת אחת, אין זה נקרא שהוא מבטל תורה שאינו לומד מסכת אחרת, כך גם לימוד סתרי תורה אינו נחשב לביטול ועזיבת שאר התורה. ואדרבה, עיסוק במעשה מרכבה יכול להביא לכך שתהיה לאדם יותר הבנה בתורה הגלויה. וראיה לכך מרבן יוחנן בן זכאי, שאמרו עליו שלא עזב דבר גדול או קטן שלא למד, כלומר הוויות אביי ורבא, ובכל זאת היה שוקד ושונה במעשה מרכבה. יד. התגברות על תשוקה לנסתר

<5.1> "מי שקשה לו ללמוד פרטים ודברים גלויים, מפני תשוקתו העליונה לכללים ולדברים נסתרים, אף-על-פי שזה הקושי בא מתוך מעלת הנשמה, מכל מקום צריך להתגבר גם על מניעה זו. ובהיותו כופה יצר הרע כזה, שבא ממעלה עליונה, כופה הוא את מדת הדין בשרשו העליון ומרבה בכל העולם כולו חסד ורחמים עליונים, שהם מתגלים לכל בריה, לשמח את כל המעשים, ולהושיע לכל הנדכאים, ולפתח שערי תשובה לכל הרחוקים והמיואשים" 43.

<5.1> אדם שמתקשה בלימוד התורה הגלויה, ומאידך יש לו תשוקה הנובעת מיתרון רוחני לעסוק בסתרי תורה, עלול מתוך כך להגיע לחסרון בשקידת התורה הגלויה, על-כן צריך הוא להתגבר על מניעה זו, ולהשתדל שלא יגרום לימוד הנסתר, למיעוט שקידה בשאר מקצועות התורה. עליו להתגבר על הנטייה הרוחנית הגבוהה שלו ולכפות את עצמו מהזרם הרוחני שיש לו, ולצמצמו כדי שלא ימנע שקידת התורה. וכשאדם מצליח להתגבר על נטייה זו, זה עצמו מביא אותו להתרוממות רוחנית, מפני שבמאבקו הפנימי הזה, חדר הדבר למעמקי נשמתו והשפיע עליה. בבריאה יש דין וחסד, ועל-ידי התגברותו וכפיית עצמו למרות נטייתו הרוחנית, הוא משפיע על העולם כולו, מכוח דבקותו הגדולה בתורה.

טו. תורה שלמה – תורת חסד

<5.1> "אנו רואים שכשמביטים על העולם לשפטו מצד ההשפעה של הנגלות שבתורה לבד, בלא השפעתה של תורת חסד הנובעת ממקור ההשכלה האלהית הצפונה, מתגדלת מאד מדת הדין, שנאת הבריות ויאוש מכל צד, ואין דרך לעמוד במעמד נפשי מתובל בקדושה בדור שפרצות רבות מזדמנות בו, כי אם בהצטרפות של הדיקנות העולה מהשפעתה של התורה הנגלית עם חסדה ואור פניה של התורה הצפונה, שאז מתמזגים החסדים והגבורות ביחד ובאים לידי מיתוק" 44.

<5.1> יש לראות את התורה בשלמותה, צד ההלכה יחד עם צד האמונה והנסתר. צד אחד בלי השני, זהו זיוף התורה. במצב של ניתוק ההלכה מהאגדה, מתגברת מידת הדין. חז"ל אומרים על הפסוק: "תורת חסד" – "וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד" 45. תורה לשמה היא רק אם היא בשלמותה, הלכה ואגדה גם יחד, וכשחסר צד אחד, חסר החסד.

<5.1> על העוסקים בתורה נאמר: "זכה, נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו סם מות" 46. כאשר עוסקים בתורה בצורתה השלמה האצילית אז היא סם חיים, ואם לא כן, היא גורמת לחילול השם. רבנו חננאל מבאר 47: זכה, דברי תורה מחיים אותו, לא זכה, דברי תורה ממיתים אותו.

<5.1> חז"ל מבארים שכשתלמיד-חכם מרבה קידוש השם בעולם, אז הבריות אומרות: אשרי זה שלמד תורה, שנאמר: "ישראל אשר בך אתפאר". ואם לא זכה, אומרות: אוי לו לפלוני שלמד תורה 48.

<5.1> במצב של מבוכות רוחניות, מבוכות באמונה, אחריותם של תלמידי-חכמים גדולה יותר, וחייבים הם יותר להרבות קידוש השם, ובדור מלא פרצות, אין דרך אחרת לקוממיות התורה, אלא בתורה בשלמותה, שמתוך כך מתגלה קידוש השם, והאדם מחייה את עצמו ואת הכלל כולו. טז. העזה ונסתרות

<5.1> "בלא החוצפא דעקבתא דמשיחא, לא היה אפשר לבאר רזי תורה בגילוי גמור. רק על ידי התעצבות ההרגשות שעל ידי החוצפא יהיה אפשר לקבל הארות שכליות עליונות מאוד, וסוף סוף שהכל ישוב לתקון גמור" 49.

<5.1> "בעקבות משיחא חוצפא יסגא" 50, ואנו רואים זאת מצדדים שונים. אחד הגוונים הוא שחוצפא היא העזה. בדורות קודמים לא היתה העזה לעסוק בתחומים מסויימים של תורה, שהיה חשש וסכנה לעסוק בהם, לכן גם קבעו הראשונים איסור לעסוק בקבלה לפני גיל מסויים 51. אולם בדורות

מאחרים של התקרבות לעקבתא דמשיחא, התקרבות להחזרת השכינה לציון ושלמות ישראל, גם פנימיות התורה וסתריה מוכנים להתגלות בישראל ובעולם, דברים שבדורות קודמים לא עסקו בהם, כפי שמבטיחים חז"ל שבדור הגאולה יעסקו בהם צעירים, ויותר ויותר יתגלו האורות הפנימיים, מה שמתאים לגדלות הנשמות שבדורות המשיח.

<5.1> "התעבות ההרגשות" היא בניגוד לעדינות האצילית שבדורות הקודמים, אך דווקא היא המאפשרת "לקבל הארות שכליות עליונות". יש להבין את דרך ההנהגה האלוקית – בדרך סיבוכים יבוא התיקון, ויחזור להיגלות אור ישראל האמיתי בעולם. יז. הכנה מוסרית לחכמות עליונות

<5.1> "רזי תורה מתבארים על פי כל החכמות שבעולם ועל פי יראת שמים הטבעית, שבספרים מבוארת היא יפה ב'חובת הלבבות', והיסוד התחתיתי הזה הוא החומר הראוי לקבל את הצורות היותר עליונות מקדושה של מעלה"52.

<5.1> פנימיות התורה נקראת גם "חכמת האמת", ויש לזכור שעוסקים בחכמה, שהיא חכמה לא פחותה מכל שאר המדעים אלא אף גדולה, חשובה ועמוקה מהם.

<5.1> יש חילוק גדול בין ספר 'הכוזרי' וספרו של הרמב"ם 'מורה נבוכים', לבין ספרו של רבנו בחיי 'חובות הלבבות'. ואם לספר 'הכוזרי' ייחסו קדושה53, לא אמרו זאת על הספר של רבנו בחיי, אשר כינו אותו החסיד, אך לא הקדוש. ספר 'הכוזרי' בכל עמקות האמונה שבו, אינו עוסק בעניינים המוסריים שבהם עוסק ספר 'חובות הלבבות', שהוא במובן זה משמש הכנה, טיהור ותיקון האדם כדי שיהיה מסוגל לעסוק בספרים הקדושים כספר 'הכוזרי' ו'מורה נבוכים'. על-כן בתור דרגות הקדושה של חכמת התורה, נמצא ספר 'חובות הלבבות' בדרגה נמוכה יותר, וכהכנה לדרגות הגבוהות יותר.